

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİHİ MARDİN EVLERİ'NİN KÜLTÜREL BELLEKTE İÇ MEKÂN
ANALİZİ: SAVUR EVİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda YÜCESOY
1520000132

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Program: İç Mimarlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA

ŞUBAT 2021

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİHİ MARDİN EVLERİ'NİN KÜLTÜREL BELLEKTE İÇ MEKÂN
ANALİZİ: SAVUR EVİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Seda YÜCESOY
1520000132

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Program: İç Mimarlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA
Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Gülay USTA
Doç. Dr. Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ (Aydın Üniv.)

ŞUBAT 2021

AKADEMİK VE ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başka eserlerden yararlanılması durumunda, ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum bütün eserleri kaynak listesinde gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahribat yapmadığımı,
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü veya tamamını bu üniversitede veya başka bir üniversitede tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

01/02/2021

Seda YÜCESOY

ÖNSÖZ

Yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam sırasında beni fikirleri ile sabırla yönlendiren, her süreçte yanımda olan saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA' ya,

Yüksek lisans eğitimimden bu yana mesleki gelişmeme destek olan, İstanbul Kültür Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü öğretim kadrosundaki tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu zorlu süreçte ve hayatımın her aşamasında yanımda olan, maddi ve manevi olarak her zaman destekleyen ve başarılı olacağıma inanan annem Mehtap YÜCESOY' a ve babam Rıdvan YÜCESOY' a sonsuz teşekkürler dilerim.

Şubat 2021

Seda YÜCESOY

İç Mimar

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
TÜRKÇEÖZET	ix
YABANCI DİL ÖZET.....	xi

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.2. Kapsam	2
1.3. Yöntem	2
2. MARDİN'İN TARİHİ, FİZİKİ VE MİMARİ GELİŞİMİ	3
2.1.Mardin'in Tarihçesi ve Fiziki Yapısı	3
2.2.Mardin'in Sosyoekonomik Yapısı.....	5
2.3.Mardin'in Mimari Gelişimi	7
3. TARİHİ MARDİN EVLERİ'NİN KÜLTÜREL BELLEKLE OLAN İLİŞKİSİ	15
3.1. Kültür-Bellek Kavramları ve Tanımları	15
3.2. Kültürü Oluşturan Faktörler ve Mekân Tasarımı Üzerine Olan Etkileri.....	15
3.2.1. Kültür Çeşitleri	19
3.2.2. Maddi ve Manevi Kültür.....	19
3.3. Belleği Oluşturan Faktörler ve Mekân Tasarımı Üzerine Olan Etkileri.....	20
3.3.1. Mimari Bellek	21
3.4. Mardin'in Kültürel Belleğinin Oluşumu	23
3.4.1. Tarihi Mardin Evlerinde İç Mekân Bellek Etkileşimi	27

4. SAVUR EVLERİ’NİN MEKÂN ANALİZİ.....	46
4.1. Savur’un Tarihçesi ve Mimari Gelişimi	46
4.1.1. Hacı Abdullah Bey Konağı.....	53
4.1.2. Abdullatif Özbek Konağı.....	77
4.1.3. Hacı Abdullah Bey Konağı ve Abdullatif Özbek Konağı’nın Kültür ve Bellek Özelinde Karşılaştırılması	86
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
KAYNAKÇA	90

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

KAİP: Koruma Amaçlı İmar Planı

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Kültürü Oluşturan Faktörler (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020. Tablo İçindeki Veriler: Güvenç, 2011).	17
Tablo 3.2. Kültür ve Bellek Çeşitlerinin Etkileri (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020. Tablo İçindeki Veriler: Assmann, J. 2015; Bertram, 2004).	22
Tablo 3.3. Örnek Alınan 4 Evin Odalarının Plan-Fotoğraf Analizi (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S.2020. Tablo İçindeki Veriler: Yıldız, İ. 2011.).	36
Tablo 3.4. Örnek Alınan Asım Fidan Evi İle Bahattin Erdem Evi'nin Analizi (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020).	43
Tablo 3.5. Örnek Alınan Enver Aras Evi İle Hakkı Aytaç Evi'nin Analizi (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020).	44
Tablo 4.6. Savur'da Bulunan Evlerin Genel Analizleri (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020, Tablo İçindeki Veriler: Yıldız, 2011).	52
Tablo 4.7. Analizi Yapılan 2 Konağın Kültür-Bellek Özelinde Karşılaştırılması (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2021).	87

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Mezopotamya Ovası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).	3
Şekil 2.2. Mardin'in Yüzölçümü Haritası (Url-1,2021).....	4
Şekil 2.3. Mardin Ulu Cami (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2018).	6
Şekil 2.4. Mardin Deyrulzafaran Kilisesi (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).	6
Şekil 2.5. Mardin Zinciriye Medresesi Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	7
Şekil 2.6. Mardin Zinciriye Medresesi İç Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2018).....	8
Şekil 2.7. Mardin Kasimiye Medresesi Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).....	8
Şekil 2.8. Mardin Kasimiye Medresesi İç Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	8
Şekil 2.9. Mardin Mor Hobil Mor Abrohom Manastırı Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S.2020).	9
Şekil 2.10. Mardin Mor Hobil Mor Abrohom Manastırı Apsis Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	9
Şekil 2.11. Mardin Deyrulzafaran Manastırı Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	10
Şekil 2.12. Mardin Deyrulzafaran Manastırı İç Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).....	10
Şekil 2.13. Mardin Kırklar Kilisesi Dış Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).....	11
Şekil 2.14. Mardin Kırklar Kilisesi Apsis Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	11
Şekil 2.15. Mardin Meryem Ana Kilisesi Dış Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	12
Şekil 2.16. Mardin Meryem Ana Kilisesi Apsis Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S.2020).	12
Şekil 2.17. Mardin Kale Konağı Dış Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	14
Şekil 2.18. Mardin Kale Konağı Teras (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).....	14
Şekil 2.19. Mardin Kale Konağı Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).....	14
Şekil 3.20. Mardin Ulu Cami (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	24
Şekil 3.21. Mardin Mor Gabriel Manastırı (Fotoğraf: Gezgin, Y. 2020).....	24
Şekil 3.22. ve Şekil 3.23. Mardin Kalker Taşı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	25
Şekil 3.24. Mardin Süryani Evi'nin Duvar Detayı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).	26
Şekil 3.25. Asım Fidan Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).	28
Şekil 3.26. Asım Fidan Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).	29
Şekil 3.27. Bahattin Erdem Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).	30
Şekil 3.28. Bahattin Erdem Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).....	30
Şekil 3.29. Bahattin Erdem Evinin Kapı Tokmağı (Yıldız, 2011).	31
Şekil 3.30. Enver Aras Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).....	32
Şekil 3.31. Enver Aras Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).	32
Şekil 3.32. Enver Aras Evinin Kapı Tokmağı (Yıldız, 2011).	33
Şekil 3.33. Hakkı Aytaç Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).	34
Şekil 3.34. Hakkı Aytaç Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).....	34
Şekil 3.35. Asım Fidan Evinin Yatak Odası (Yıldız, 2011).	37
Şekil 3.36. Asım Fidan Evinin Yatak Odasında Bulunan Palmet Süslemeli Niş (Yıldız, 2011).	38

Şekil 3.37. Asım Fidan Evinin Odasındaki Tavan Detayı (Yıldız, İ. 2011).	39
Şekil 3.38. Bahattin Erdem Evinin Oturma Odası (Yıldız, 2011).	40
Şekil 3.39. Enver Aras Evinin Oturma Odası (Yıldız, 2011).	41
Şekil 3.40. Hakkı Aytaç Evinin Selamlık Odası (Yıldız, 2011).	42
Şekil 4.41. Savur İlçesinin Yüz Ölçüm Haritası (Yıldız, 2011).	46
Şekil 4.42. Savur İlçesinin Genel Görünümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	47
Şekil 4.43. ve Şekil 4.44. Taş işleminde Görülen Süslemeler ve Motifler (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).	48
Şekil 4.45. Mardin Zinciriyeli Medresesi Eyvan Örneği (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	50
Şekil 4.46. Hacı Abdullah Bey Konağının Eyvan Örneği (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	50
Şekil 4.47. Mardin Kaba Yonu Taşı- Hacı Abdullah Bey Konağı Örneği (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	51
Şekil 4.48. Hacı Abdullah Bey'in Soy Ağacı (Yaklaşık Ölçü: 200x150cm; Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2019).	53
Şekil 4.49. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Sol Yönündeki Giriş Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	54
Şekil 4.50. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Orta Yönündeki Giriş Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	55
Şekil 4.51. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Sağ Yönündeki Giriş Bölümü (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2019).	55
Şekil 4.52. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Bodrum Kat Planı (Yıldız, 2011).	56
Şekil 4.53. Şekil 4.54. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Bodrum Katında Bulunan Mağara Ve Su Kuyusu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	57
Şekil 4.55. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Zemin Kat Planı (Yıldız, 2011).	57
Şekil 4.56. Şekil 4.57. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Zemin Katında Bulunan Avlu Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	58
Şekil 4.58. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Zemin Katında Bulunan Teras Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	59
Şekil 4.59. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).	59
Şekil 4.60. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Planı (Yıldız, 2011).	60
Şekil 4.61. ve 4.62. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Kapı Detayı (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).	60
Şekil 4.63. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	61
Şekil 4.64. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Duvar Detayları (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	62
Şekil 4.65. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasında Bulunan Vitraylı Mazgal Pencere (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).	63
Şekil 4.66. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasında Bulunan Aynalık (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	63

Şekil 4.67. ve Şekil 4.68. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Duvar Köşelikleri (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	64
Şekil 4.69. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Tavan Detayı (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).	65
Şekil 4.70. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	66
Şekil 4.71. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	67
Şekil 4.72. ve 4.73. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın 2. Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	68
Şekil 4.74. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Hamam, Buğday Ambarı, Tuvalet Ve Mutfak Planı (Yıldız, 2011).	69
Şekil 4.75. ve Şekil 4.76. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Üst Katında Bulunan Şekil 4.74. de 4 Numaralı Mutfak Bölümü (Yücesoy, S. 2020).	69
Şekil 4.77. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Mutfak Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	70
Şekil 4.78. ve 4.79. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Mutfak Bölümünün Ocak Nişi Detayı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	71
Şekil 4.80. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Kışlık Oda Planı (Yıldız, 2011).	72
Şekil 4.81. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Kışlık Odası (Yıldız, 2011).	72
Şekil 4.82. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Kışlık Odasında Bulunan Vitraylı Mazgal Pencere (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).	73
Şekil 4.83. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Kışlık Odasının Tavan Detayı (Yıldız, 2011).	74
Şekil 4.84. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Oturma Odası İle Mutfak Planı (Yıldız, 2011).	75
Şekil 4.85. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Yatak Odasının Planı (Yıldız, 2011).	76
Şekil 4.86. Abdullatif Özbek Konağı'nın Zemin Kat Planı (Yıldız, 2011).	77
Şekil 4.87. Abdullatif Özbek Konağı'nın Dış Cephe Görünümü (Yıldız, 2011).	78
Şekil 4.88. Şekil 4.89. Abdullatif Özbek Konağı'nın Giriş Kapısı Ve Kapının Tokmağı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	78
Şekil 4.90. Abdullatif Özbek Konağı'nın Ahır Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	79
Şekil 4.91. Abdullatif Özbek Konağı'nın Depo Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S.2020).	80
Şekil 4.92. Abdullatif Özbek Konağı'nın Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).	81
Şekil 4.93. Abdullatif Özbek Konağı'nın Oturma Odasının Planı (Yıldız, 2011).	81
Şekil 4.94. ve 4.95. Abdullatif Özbek Evi'nin Oturma Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).	82
Şekil 4.96. Abdullatif Özbek Konağı'nın Teras ve Köşk Odasının Planı (Yıldız, 2011).	83
Şekil 4.97. Abdullatif Özbek Evi'nin Köşk Odasının Alt Katı (Yıldız, 2011).	83
Şekil 4.98. Abdullatif Özbek Evi'nin Köşk Odasının Tavan Detayı (Yıldız, 2011).	85

Enstitüsü : Lisansüstü Eğitim
Anabilim Dalı : İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Programı : İç Mimarlık
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi A. Rahşan KARABETÇA
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Şubat 2021

KISA ÖZET

TARİHİ MARDİN EVLERİ'NİN KÜLTÜREL BELLEKTE İÇ MEKÂN ANALİZİ: SAVUR EVİ ÖRNEĞİ

Seda Yücesoy

Bu çalışmada, Mardin'in korumuş olduğu mimari ve mekânsal özellikleri araştırılmış ve bu nitelikleri ortaya koymak için konuya ilişkin kültürel bellek incelenmiştir. Mardin Savur evlerinde yaşamış olan insanların yaşayış biçimlerinin iç mekâna nasıl yansıdığı kültürel bellek özelinde analizi edilmiştir.

Bu çalışma, toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yapılan araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi anlatılmıştır. İkinci bölüm de ise Mardin'in tarihçesi, fiziki yapısına ve mimari gelişimine değinilmiştir. Üçüncü bölümde Mardin'in kültür kavramı, kültürü oluşturan faktörleri ve mekân üzerindeki etkileri ele alınmış olup aynı zaman da günümüze nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Dördüncü bölümde ise Mardin'in Savur ilçesinde bulunan konakların tarihine ve mimari gelişimine değinilmiş olup evlerin iç mekân analizi yapılmış. Çalışmanın daha verimli yapılabilmesi için söz konusu bu evlerde yaşayan kullanıcıların hayatlarıyla birlikte kültürün bu evlerde nasıl etkiler bıraktığına dair araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların sonucunda elde edilen çıkarımlarla bu evlerin iç mekânlarının nasıl tasarlandığı ve kültürel belleğin bu mekânlara olan etkisi saptanmıştır.

Dördüncü bölümde ise, çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi adına tarihi konakların iç mekân analizi yapılarak planları, yerleşimi ve kullanılan donatılarla malzemeler incelenmiştir.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme, literatür taraması ve fotoğraf ile belgeleme yöntemi tercih edilmiştir. Görüşme yönteminin tercih edilmesinin sebebi ise konak kullanıcıları hakkında daha kolay ve hızlı veri toplanarak araştırmaya katkı sağlamaktır. Çalışmada, ölçüt örneklem tekniği ile belirli bir alanda seçilen 2 konak özelinde çalışma yapılmıştır. Ölçüt örneklem tekniğinin tercih edilmesi ise 2 farklı konağın karşılaştırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Savur, Kültürel bellek, Savur evleri, Mardin taşı

University : Istanbul Kültür University
Institute : Institute of Graduate Studies
Department : Interior Architecture and Environmental Design
Program : Interior Architecture
Thesis Advisor : Assist. Prof. Dr. Aliye Rahşan KARABETÇA
Thesis Type and Date : MA - February 2021

ABSTRACT

THE INTERIOR ANALYSIS OF HISTORICAL MARDIN HOUSES IN CULTURAL MEMORY: THE EXAMPLE OF SAVUR HOUSE

Seda Yücesoy

In this paper, the architectural and spatial specifications that Mardin has been preserving were researched and the cultural memory was reviewed to show the characteristics. The reflection to the interior space by the lifestyle of people who lived in Mardin was analyzed in the context of cultural memory.

This paper consists of four parts. In the first part, the aim, coverage and the methodology of the research were explained. In the second part, the history of Mardin, its geographical structure and the advancements of architecture over the time were stated. In the third, the cultural meaning and factors of the culture Mardin contains and its effects on space were discussed and how it reflected up today as well. Last but not least, in the fourth section, the history and the architectural development of the mansions located in the district of Savur were evaluated, also interior space of the houses were analyzed.

To make the study more efficient, lives of the local people and how the culture reacted to these houses were researched. The results show how interior spaces were designed and how cultural memory affected these spaces.

In the fourth part, to make things simpler, mansions were examined in terms of interior analysis on the basis of their house plans, locations and the materials used.

In this study, the interview method of qualitative research, literature review and documenting by photo were preferred. The reason why interview method was chosen is because it was more efficient and easier to collect the data needed in this study. The criterion sampling technique was studied on two chosen mansions in a specified place due to compare the two mansions.

Keywords: Mardin, Savur, Cultural memory, Savur houses, Mardin stone

1. GİRİŞ

Bu bölümde tezin amacı, önemi, kapsamı ve yöntemi ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, Mardin'in tarihi, fiziki yapısı ve mimari gelişimini araştırarak Savur ilçesine değinilmiştir. Savur'da bulunan geleneksel evlerin bir diğer adı konak olan evlerin iç mekânlarını, bu evlerin kullanıcılarının etnik yaşamlarını, dini inançlarını ve gelenekleri de göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Savur'da bulunan geleneksel evlerin iç mekânları incelenerek Mardin'deki kültürel belleğin konutlarda nasıl etkiler bıraktığı gözlenmektedir. Mardin'de kültürün etkilerinin en fazla görüldüğü ilçe ise Savur ilçesidir. Bunun nedeni Mardin ve çevresindeki çoğu ilçede bulunan konakların birçoğu, butik otellere dönüştürüldüğünden dolayı geçmişini incelemek pek mümkün değildir. Fakat Savur ilçesi, eski dönemlerini korumuş ve Osmanlı mimarisine en yakın olan konaklarında bu ilçede bulunmasıdır. Dolayısıyla Savur'daki konaklar incelenerek Mardin'deki kültürel belleği günümüze nasıl taşındığı ortaya konmaktadır.

Kültürün günümüze getirdiği gelişmelere bağlı olarak, iç mekânla olan ilişkisinin gelişmeleri ve değişmelerin en çok vakit geçirmekte olduğumuz mekânlar yani evlerimizi nasıl etkilediği görülmüştür. Bu sebeple bunu daha iyi vurgulayabilmek için korunmuş örneklerin en çok bulunduğu Savur ilçesi örnek alınmıştır.

Bu çalışmada kültürden dolayı etkilenecek iç mekânların tasarımları incelenecektir. Gelenek göreneklerin geçmişten günümüze gelen bir alışkanlık olduğundan dolayı, iç mekânları nasıl etkilediği kültür ve belleğe bağlı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle kadim kent Mardin'de ciddi oranda görülen kültürel belleğin etkisiyle Mardin evleri içerisinde mekân tasarımların nasıl etkilendiği amaçlanmıştır.

Bu bağlamda; tezin ilk kısmında Mardin'in tarihini, sosyoekonomik yapısını ve mimari gelişiminin önemini üzerinden literatür araştırması yapılmış, ilgili tanımlar üzerinde durulmuştur. Tezin analiz kısmında ise kültürel belleğin iç mekânlarının nasıl etkilendiğinin üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Savur'dan belirtilmiş iki tane örnek alınarak kıyaslamalar yapılmıştır.

1.2. Kapsam

Bu tez çalışması, Mardin'in Savur ilçesinde bulunan evlerin ve bu evler de yaşayan insanların kültürel bellekte iç mekân analizlerinin yapılması ve kültürün mekân tasarımına olan etkisi çalışılmıştır. Bu nedenle bu çalışmada, söz konusu kültürün, iç mekâna nasıl yansıdığı analiz edilmiştir.

Kültürel bellek, Mardin kültürüne dair bilgiler sunması açısından önem taşımaktadır. Kültür ve bellek iç mekân tasarımında, gelenek ve göreneklerden gelen anlam aktarımı belleği, geçmiş dönemlerden günümüze kadar korunan donatılarla nesneler belleği, nesilden nesille geçen motiflerle kimlik belleği ve maddi manevi kültür gibi iç mekânlarda çok önemli olan bellek ve kültür çeşitleridir.

Özellikle kadim kent Mardin'de günümüze kadar korunarak gelmiş konaklarda az oranda da olsa kültür ve belleğin iç mekânda olan etkileri tezin kapsamıdır.

Kültürün en fazla etkilediği mekânlar, avlu, teras, eyvan ve yatak odalarıdır. Geçmişten günümüze ne tür yenilikler getirdiği evler üzerinden örneklerle saptanmaya çalışılmıştır.

Bu nedenle; yatak odalarının üst katlarda olması, avlu mekânlarının kullanıcıya göre değişmesi gibi nedenleriyle çalışma kapsamı olarak ele alınmıştır. Çalışma kapsamı evlerin planları, kesitleri, lokasyonları, malzemeleri ve mobilyaları üzerinden sınırlandırılmıştır.

Bu amaçla kültürün evlerde yer alan malzeme ve mobilyaların geçmişten günümüze nasıl etkilediği analiz edilmiştir.

1.3. Yöntem

Bu tez çalışmasında, öncelikli olarak literatür araştırması yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında konuyla ilgili kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Ayrıca Savur ilçesinde yaşayan ve Savur konusunda bilgi sahibi olan bazı kişilerden ve konakta yaşayan kullanıcılardan bilgi toplanmıştır.

Bu çalışmalarda daha çok Mardin'in tarihi ve Savur ilçesinde bulunan korunmuş konakların, kültürel belleğin oluşumunda nasıl etkiler içerdikleri vurgulanmaktadır. Yapılan Literatür araştırmasının yanı sıra Savur'daki seçilen konaklarla ilgili görüşülen kişiler geleneklerin, göreneklerin ve kültürün konakları nasıl etkilediği konusunda sözlü bilgiler edinilmiştir. Hem bu bilgiler doğrultusunda hem de literatür taramasında bir hipotez ortaya konmuştur. Bu hipotezde, kültür ve belleğin iç mekân tasarımında hangi bellek ve kültür çeşitleri kullanıldığı vurgulanmıştır.

Bu sebeple Savur’da seçilmiş olan iki konak karşılaştırılmıştır. Bu konakların mekânsal organizasyonun üzerinden irdelemeler yapılmıştır. Bu irdelemeler fotoğraf, plan incelemeleri ve mekân ziyaretleri ile yapılmıştır. Literatür taramasından konakta yaşayan kişilerden ve Savur’daki bilgi sahibi kişilerden edinilen bilgiler doğrultusunda mekânlar üzerinden analizler yapılmıştır. Ailelerin izinleri dâhilinde nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılarak sorular sorulmuş, notlar alınmış ve fotoğraflama yapılarak veriler toplanmıştır. Kültürün iç mekânla olan bağlantısının bu şekilde ortaya konulabileceği savunulmuştur.

2. MARDİN’İN TARİHİ, FİZİKİ VE MİMARİ GELİŞİMİ

2.1.Mardin’in Tarihçesi ve Fiziki Yapısı

Araştırmaya konu olan Mardin kenti, Mezopotamya Ovası’na hâkim stratejik bir noktada, 1325m yükseklikte bir plato üzerinde yer almaktadır. Şekil 2.1’de Mezopotamya Ovasının günümüzde ki hali mevcuttur.

Şekil 2.1. Mezopotamya Ovası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).

Birçok görüşe göre Mardin, çeşitli isimlere sahiptir; örneğin Mardin’in tarihini incelemek üzere derin araştırmalar yapmış olan Prof. Dr. Alioğlu’nun verilerine göre ilk olarak M.S. 4.y.y.’da Ammianus tarafından ‘Maride’ daha sonrasında ise Ermeniler ‘Merdin’, Araplar ‘Maridin’ en son da Osmanlılar tarafından ‘Mardin’ olarak adlandırılmıştır (Alioğlu, 2003).

Mardin konum olarak Dicle ve Fırat havzaları arasında kalmaktadır. Ayrıca tarihte ‘El-Cezire’ olarak bilinmektedir (Alioğlu, F. 1996). Mardin, bulunduğu bölgede Yukarı Dicle tepesinin El-Cezire ovasında, Artuklu ve Midyat ilçelerinin güney-batı yamacı ve güney-kuzey aksındaki kaya parçasının üzerinde yer alır. Bu şehrin özelliği, Anadolu, Azerbaycan ve İran ile Suriye, El-Cezire ve Irak’ı birbirine bağlayan akslardan dolayı önem taşımaktadır (Özcoşar, 2006).

Yapılan araştırmalara göre, Mardin’in, M.Ö. 2850 yılında, Sümer Kralı Lugalzergiz tarafından egemenlik altına alındığı, Sümerler’in, şehircilik, sulama ve tarımda kenti ileri seviyelere ulaştırdıkları ortaya konmuştur. M.Ö. 2820’de ise Sümerler güçlerini kaybedince Mardin Akadlara ve ardından da Mitanniler’e bırakılmıştır (Alioğlu, 2000).

1105 yılında Artuklu (Merkez) ilçesinin de adını aldığı Artuklular’dan İlGazi Bey, Mardin’in hâkimiyetini alıp ve ardından Artukoğulları Devletinin başkenti yapmıştır. Mardin de 304 yıl kadar hüküm süren Artuklular, Mardin ve çevresinde birçok cami, hamam, kervansaray, medrese inşa etmiş ve yıkılmaya yakın olan yapıları onarmıştır (Bekin, 2009).

Mardin, 2013 yılında 6447 sayılı kanunla Büyükşehir olmuştur. Artuklu, Dargeçit, Derik, Kızıltepe, Mazıdağı, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur ve Yeşilli olmak üzere 10 ilçeden oluşmaktadır. Mardin ilinin yüzölçümü 8780 km² dir (Url-1).

Şekil 2.2. Mardin'in Yüzölçümü Haritası (Url-1,2021).

Mardin iki bölümden oluşur. Bir bölümü kale, diğer bölümü ise kale tabanının olduğu bölüm asıl şehirdir. Kale, doğuda 1200 metre, batıda 1180 metre yüksekliklere sahip bir tepenin üzerindeki düzlükte yer alır ve doğal bir oluşum izlenimi verir (Alioğlu, 2000).

2.2.Mardin'in Sosyoekonomik Yapısı

Araştırmaya konu olan tarihi Mardin kenti, sosyal yapısı çok kültürlülüğü ile geçmişten günümüze farklı etnik kökenlere ve dinlere ev sahipliği yapmıştır. Mardin, Ortadoğu ve Anadolu kültürlerini yansıtır aynı zamanda farklı dini inançlara ve etnik grupları bir arada barındıran yerleşme olmasından dolayı kozmopolit bir sosyal yapıya sahiptir. Mardin kentinin çeşitli etnik kökenleri vardır. Bunlar; Araplar, Ermeniler, Keldaniler, Kürtler, Süryaniler ve Türklerden oluşmaktadır (Davutoğlu, 2008).

Mardin kentinde bulunan üç farklı dini inanç bulunmaktadır. Bunlar, İslamiyet, Hristiyanlık ve Yezididir. Müslüman grupları Araplar, Kürtler ve Türklerdir. Hristiyan grupları ise Süryaniler (Aramiler) oluşturmaktadır. Süryaniler kendi içinde Katolik, Ortodoks ve Protestan olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Müslümanlar ise Hanefiler ve Şafiler şeklinde iki mezhebe ayrılmaktadır. Kentte günlük yaşamda Arapça, Kürtçe ve Türkçe dilleri konuşulmaktadır. Süryaniler ibadet dili olarak Süryanice dilini kullanmaktadır (Davutoğlu, 2008).

Bu durum, yıllardır süregelen din, kültür ve mezhep ayrımlarına rağmen yerli halkın birlikteliğine zarar vermemiştir. Bu birliktelik, bölge içinde sosyal ve kültürel açıdan Mardin'i kültürün ve medeniyetlerin beşiği haline getirmiştir.

Örneğin; Şekil 2.3'de Ulu Camide ezan okunurken aynı zamanda Şekil 2.4'de Deyrulzafaran Kilisesi'nde çan sesleri duyulmaktadır.

Şekil 2.3. Mardin Ulu Cami (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2018).

Şekil 2.4. Mardin Deyrulzafaran Kilisesi (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).

Gündüz ve Erdem'in verilerine göre Mardin kenti, Güneydoğu Anadolu bölgesindeki diğer kentlerle kıyaslandığında nüfusunun %10'una sahip olduğu için çevresinde bulunan Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır'dan sonra dördüncü büyük ildir (Gündüz, 2010; Erdem, 2010).

1980’li yılların başında Mardin, ‘Zorunlu Göç Yasası’ kapsamında boşaltılan çevre %70 oranında nüfus artışı ile göç almıştır (Gündüz, 2013).

Yukarıda verilen bilgilere göre nüfus artışından sonra kentin yerleşmesinde değişiklikler olmuştur. Kürt kökenli nüfusun artmasından dolayı Arap kökenli nüfus azınlık yaşamıştır.

Yapılan araştırmalara göre, Mardin halkı geçimini tarım ve ticaret ile sağlamaktadır. Mardin kentinin, ticaretinin gelişmesinin en büyük neden ise; Halep-Musul ve Diyarbakır aksını oluşturan Tarihi İpekyolu güzergâhında bulunmasıdır. Ayrıca Akdeniz limanları ile Hindistan-İran gibi zengin Asya ülkeleri arasından da geçiş bulunmaktadır. Mardin’in bir diğer gelir kaynağı ise turizmdir. Mardin kentinde ve Mardin ilçelerinde bulunan eski konaklar butik otellere dönüştürülmüştür. Bu sebeple Mardin kentinde turizm özellikle geçmişten günümüze gelmiş konakların yenilerek turizme kazandırılmasıyla daha da önem kazanmıştır (Toprak, 2014).

2.3.Mardin’in Mimari Gelişimi

Mardin, İslam egemenliğinin yansımalarını 7.yüzyıl da mimari yapılar ile ortaya koymuştur. 10. yüzyıl ve sonrası ise ekonomik alanda gelişmiş ve istikrarlı bir döneme geçiş yapmıştır. Kent, 12.yüzyıl da mimari açıdan kültür ve ekonomik alanlarında Artukluların egemenliği altında üstünlük göstermiştir (Mardin Kültür Envanteri, 2013).

Mardin kentinde, mimari ve tarihi açısından önemli dini yapılar vardır. Bunlardan bazıları; Ulu Cami, Abdullatif Cami (Latifiye), Zinciriye Medresesi, Kasimiye Medresesi, Deyrulzafaran Kilisesi, Kırklar Kilisesi’dir.

Bu yapılardan en önemli eserler ise Şekil 2.5. Şekil 2.6. Şekil 2.7. ve Şekil 2.8’de görülmektedir.

Şekil 2.5. Mardin Zinciriye Medresesi Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.6. Mardin Zinciriye Medresesi İç Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2018).

Şekil 2.7. Mardin Kasimiye Medresesi Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.8. Mardin Kasimiye Medresesi İç Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Nüfus çoğunluğu Süryanilerden oluşturulduğu ile bilinen Mardin kenti, Ermeni, Katolik, Keldani, Nasturi ve Protestanların da yaşadığı bir kenttir. Bu kentte bilinen en eski Hristiyanlık dönem yapısının M.S. 185 yılında yapıldığı ileri sürülen Şekil 2.9. ve Şekil 2.10'da Mor Hobil Mor Abrohom Manastırı ile Şekil 2.11. ve Şekil 2.12'de Kırklar Kilisesidir (Akyüz, 1998).

Şekil 2.9. Mardin Mor Hobil Mor Abrohom Manastırı Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.10. Mardin Mor Hobil Mor Abrohom Manastırı Apsis Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Patriklik Merkezi 1923 yılından 20.yüzyıl başlarına kadar faaliyet gösteren Deyrulzafaran Manastırının, Hatay'dan Mardin'e taşındığı bilinmektedir. Şekil 2.11. ve Şekil 2.12'de yer alan Deyrulzafaran Manastırı 4. yüzyıldan yapı örneği olup kilise, manastır, müstemilat ve zeytin bahçeleri ile karmaşık bir yapı niteliğine sahiptir. Bu özelliği ile inanç ve kültür turizminin odak noktası olup kentte en merak edilen Manastır olmuştur (Akyüz, 1998).

Şekil 2.11. Mardin Deyrulzafaran Manastırı Ana Giriş (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.12. Mardin Deyrulzafaran Manastırı İç Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Mardin KAİP araştırma raporlarına göre Süryaniler tarafından Mardin Metropolitlik Kilisesi olarak kullanılan Şekil 2.13. ve Şekil 2.14’de Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi, 6. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Kilise’nin adının kırklar olmasının sebebi ise 1170 yılında kırk din şehitlerine ait kemiklerin kiliseye getirilmesinden dolayı ‘Kırk Şehitler Kilisesi’ olarak adını almıştır (Mardin KAİP Araştırma Raporu, 2008).

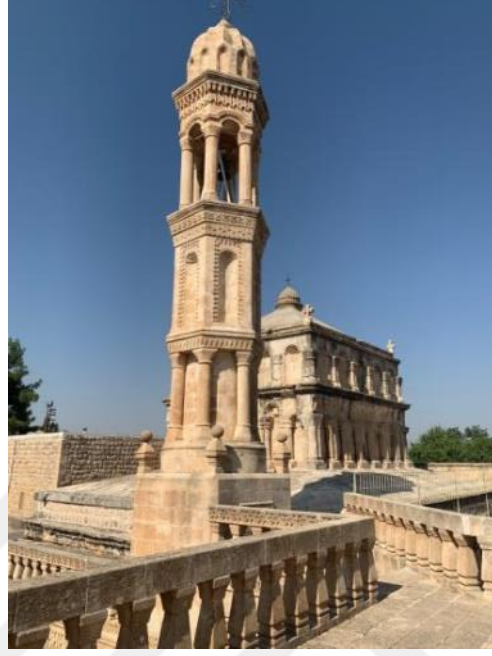

Şekil 2.13. Mardin Kırklar Kilisesi Dış Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.14. Mardin Kırklar Kilisesi Apsis Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Mardin'e özgü oyma motif işlemleri ile süslenen Surp Hospev Kilisesi, 1887 yılında inşa edilmiştir. Ayrıca Ermeni cemaatine ait olduğu bilinmektedir. Aynı dönem de yapı örneklerinden aynı olan bir diğer Kilise ise Şekil 2.15. ve Şekil 2.16'da Meryem Ana Kilisesidir. Patrikhane sütunlu revaklardan oluşan avlulu bir plan şemasına sahiptir. (Mardin Kültür Envanteri, 2013; Akyüz, 1998).

Şekil 2.15. Mardin Meryem Ana Kilisesi Dış Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.16. Mardin Meryem Ana Kilisesi Apsis Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Geleneksel Mardin evlerinin yapım sürecinde öncelik olarak inanç, gelenek ve görenek, kültür, ekonomi, topografya ve coğrafi konum şartlarından etkilenecek inşa edilir (Yıldız, 2011).

Geleneksel Mardin evleri topoğrafyaya ve parsel boyutlarına bağlı olarak yapılmaktadır. Genelde düşeyde katları kullanılan bir planlamaya göre yapılmaktadır. Evlerin genelinde dışa kapalı olma eğilimi görülmektedir. Bu yüzden görülmesi istenilen cephe en süslü şekilde yapılmaktadır. Bakınız, Şekil 2.18’de Evlerin birçoğu iç mekâna göre dış cepheleri daha yalın ve sade yapılmaktadır (Yıldız, 2011).

Geleneksel Mardin evlerinin planlanmasını etkileyen en önemli yaşam mekânları avlu, teras ve eyvan mekânlarıdır. Evleri önemli kılan özelliği ise avlu alanının ve teras bölümünün olmasıdır. Bunun nedeni ise iç-dış uyumdur. Evin dış mekânı kültürel olarak iç mekâna nasıl yansıdığını gösterir. Bu özelliklere sahip evlerin olması ve gelecek nesillere kadar korunması önem sağlanmaktadır (Bozkurt,2013; Altınçekiç, 2013).

Geleneksel Mardin evlerinin yazın serin, kışın sıcak olması için kalın taş duvarlar yapılmaktadır. Ayrıca taşların kalınlığını ve kaba görünümünü azaltmak için çok sayıda pencere ve nişler yapılmaktadır. Bakınız, Şekil 2.17. ve Şekil 2.18. İç mekânların duvarlarını hareketlendirmek için ahşap dolap bölümleri ve küçük nişler yer almaktadır (Yıldız, 2011). Bakınız, Şekil 2.19.

Eski dönemlerde Mardin’de yaşayan aile tipleri genelde geniş ve büyük olduğu için konak şeklinde yapılmaktadır. Mardin geleneği nesilden nesille aktarılması gereken kültürel bir mirastır. Mardin evine özgü olarak kullanılan yaşam, haremlik selamlık bölümü, gelin odası, sedir, tandır gibi kavramları günümüz konutlarında varlığı yitirmektedir. Bunun nedeni ise aile tiplerinin küçülmesi ve günümüzün getirdiği sosyolojik, fizyolojik, teknolojik gibi etmenlerin değişimi ile gerçekleşen kültürün değişimi göz önüne alınmalı ve Mardin evi kültürü devamlılığını sürdürmelidir (Bozkurt,2013; Altınçekiç, 2013).

Aşağıda örnek alınan Şekil 2.17. Şekil 2.18. ve Şekil 2.19’da görülmekte olan geleneksel Mardin evinin avlu, teras ve yatak odası analiz edilmiştir. Bu analizler doğrultusunda avlu ve teras mekânlarında çok sayıda düz lentolu ve mazgal pencereler, kemerler görülmektedir. Mekânın dış cephesi daha süslü ve görkemli olması maddi kültürü yansıtmaktadır. İç mekânda ise duvarlara açılan nişler dini kitaplar gibi özel eşyaların yer alması ve duvarlara hareketlilik katması için yapılmıştır. İç mekânda ise din faktörünün etkisiyle anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 2.17. Mardin Kale Konağı Dış Avlu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.18. Mardin Kale Konağı Teras (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 2.19. Mardin Kale Konağı Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

3. TARİHİ MARDİN EVLERİ'NİN KÜLTÜREL BELLEKLE OLAN İLİŞKİSİ

3.1. Kültür-Bellek Kavramları ve Tanımları

Kültür hayatımızın her anında ve her alanında karşılaştığımız bir konudur. Ayrıca kültür çok anlamlı bir kavram olmasından dolayı oldukça güç tanımlanan ve toplumbilimciler tarafından üzerinde ortak bir görüşe varılamayan bir kavramdır. Birlikçilere göre kültürün çok fazla tanımları vardır.

Kültür kelimesinin kökeni Prof. Dr. Güvenç'in araştırmalarına göre dilimize Fransızca bir kelime olan 'cultura' kelimesinden gelmektedir. Latince'de ise kültürün karşılığı olan colere olup tarla sürmek, ekip biçmek anlamına gelir. Türkçe 'deki anlamı ise ekin sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır (Güvenç, 2011).

Kültür kavramı Prof. Dr. Haviland'ın araştırmalarına göre ilk kez 19. Yüz yılın sonlarında insan bilimciler tarafından geliştirilmiştir. İlk tanımı bulan İngiliz insan bilimci Sir Edward Burnett Tylor tarafından şu sözlerle yapılmıştır: 'Bireylerin bir arada yaşayarak, öğrendiği bilge, inanç, sanat, hukuk, ahlak, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin anlaşılması güç olan bütünlüğüdür' (Haviland, 2008).

Ünlü yazar Wells'in tanımına göre kültürün kuşaklar arası bilgi birikim aktarımı olduğu söylenebilir (Wells, 1994). Genel olarak kültür, öğrenme sürecinin de dâhil olduğu bir kavram olarak tanımlayabiliriz.

Başka bir görüşe göre kültür, insanların topluluk halinde yaşamaları sonucunda oluşan bir kavramdır. Çünkü kültür, denildiğinde akla ilk gelen düşünce biçimi topluluktur. Topluluğu oluşturan ise bireylerdir. Bireylerin problemlerini çözmek amaçlı oluşturulmuş kurallar bütününe kültür denilebilir. Kültür, toplum, insan ve içerik öğrenmenin oluşturduğu dört ana değişken arasındaki karşılıklı ilişki kurmaktan dolayı meydana gelmektedir. Bu bağlantıdan ötürü kültür, toplumda birlik olan davranış biçimlerini içermektedir (Güney, 2000).

3.2. Kültürü Oluşturan Faktörler ve Mekân Tasarımı Üzerine Olan Etkileri

Kültürü oluşturan birçok faktör vardır. Güvenç'e göre kültürü etkileyen faktörler şu şekildedir.

- Toplumsal Yapı
- Fiziksel Yapı, olmak üzere iki ayrı şekilde ayırmaktadır (Güvenç, 2011).

Toplumsal yapı; toplum içindeki bireylerden oluşmaktadır. Ancak, bireylerin davranışlarından ve kalıplaşmış ilişkilerden etkilenecek, toplumun ortaya çıkardığı bir kalıplaşmış bir sistemdir (Kongar, 1995).

Toplumsal yapıyı oluşturan manevi varlıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Aile; topluluğun en küçük bütünü olan birliktir. Kan bağına dayanan eş, çocuklar, kardeşler gibi ilişkilerdir (TDK, 2015).
- Din; doğaüstü güçlere, inançlara ve sembollere dayanarak inanmayı sistemleştiren manevi bütünlüktür (TDK, 2015).
- Eğitim; her hangi bir bireye bilgiyi öğretme ve o bilgiyi geliştirmesini sağlamak amacıyla verilen bütünlüktür (TDK, 2015).
- Ekonomi; bir topluluğun yaşayabilmek için üretme ve tüketme biçimlerinden oluşan sistematik bir eylemdir (TDK, 2015).
- Siyaset; bir ülkenin değerlerini doğru şekilde yürütülmesidir (Easton, 1965).
- Gelenekler; bir toplumun geçmişinden öğrenilen yaşama ve sürdürme biçimidir (TDK, 2015).

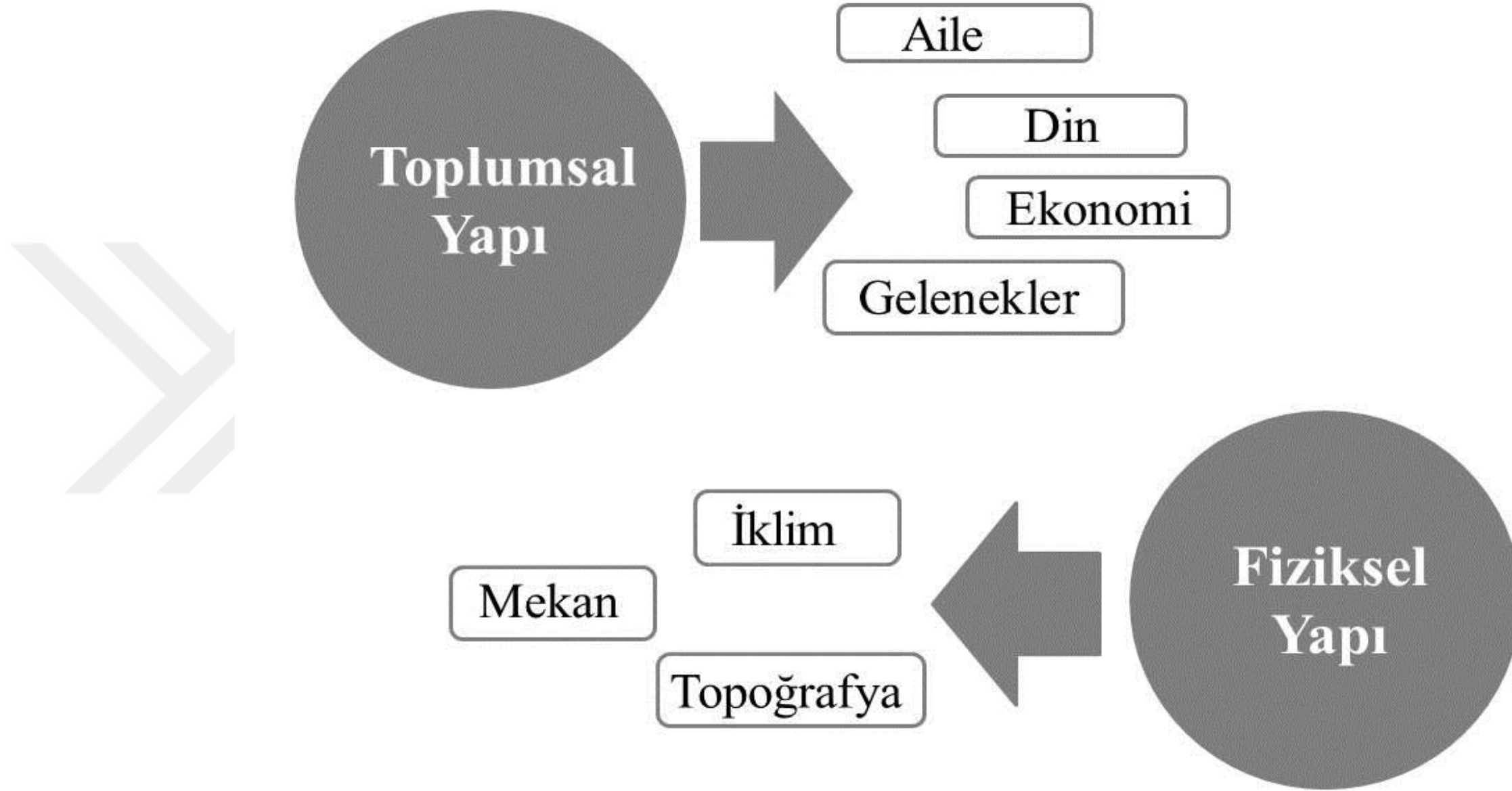
Fiziksel yapı ise; kültürü yansıtan iklim, bitki örtüsü, topografik ve insan yapısını ele alan oluşumlardır.

Fiziksel yapı oluşturan öğeler şu şekilde sıralanabilir:

- İklim; yeryüzünün havayüvarına bağlı gerçekleşen, atmosfer olaylarla birlikte insanların, yeryüzü dağılışılarını, ekonomik, turizm ve tarım faaliyetlerini, konut tipini ve malzemesi gibi yeryüzü şekillerinin oluşumunun ve bitki örtüsünün çeşitliliğini etkilemektedir (TDK, 2015).
- Topoğrafi yapı; toprağın zemin yapısı ve bitki örtüsünden etkilenecek oluşur ve malzeme kullanımı, yapı konumlanması ile biçimlenmesine etki eder (Yeler, 2005).

Tüm faktörleri göz önüne alındığında zaman içerisinde kültürü etkileyen etmenler sonucunda kültür değişim ve süreklilik gösterir (Yeler, 2005).

Güvenç'in kültürü oluşturan verilerine dayanarak mekânsal organizasyonu gösteren bir tablo düzenlenmiştir (Tablo 3.1.).

Tablo 3.1. Kültürü Oluşturan Faktörler (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020. Tablo İçindeki Veriler: Güvenç, 2011).

Kültürün mekân tasarımı üzerinde olan etkisi Aslan'a göre insan, doğma, büyüme ve ölüm süreçlerinin ilk yıllarından beri kendini hem doğal afetlerden hem de başka toplumlardan korumak amacıyla barınma ihtiyacı duymuştur (Aslan, 2007).

Örneğin insanlığın var olduğu zamanlarda günümüze kadar korunmak amacıyla ağaç kovuklarından, mağaralardan, daha sonraları ise, ağaç ve sazlardan yaptıkları kulübelerde barınmışlardır. Zamanın değişmesiyle ve toplumun gelişmesiyle birlikte, konutun biçim ve işlevi de değişmiştir (Aslan, 2007).

Bu nedenle kültür ve konut kavramlarının tamamen bir bütünlük sağlar. Birbirlerinin sınırlarını çizen, birliktelik ile ilişkili ipuçları veren ve neticelendiren olgular halinde oldukları görülmektedir (Aslan, 2007).

Kültür ve konut kavramlarının bütünlük oluşturmada çevresel ve sosyoekonomik özelliklerde etkiler. Bu özellikler, aynı mekânda farklı süreç dilimlerinde de farklılık gösterebilmektedirler (Aslan, 2007).

Konutlar sadece birer yapı değil, aynı zamanda enstitüdürler. Çünkü konutlar, kültürel bir algıdır ve ait olduğu toplumun kültürel varlıklarını yansıtmaktadır. İnsanlar için sadece bir barınma mekânı olmak dışında birçok etkinliklerin de yer aldığı mekânlar haline gelmiştir. Örneğin, dini törenler de, bu etkinlikler içerisinde önde gelen bir faktördür (Rapoport, 2004).

Evlerin araştırmalarını tarihsel ve kültürel bir görünüşle ele alan Altman, evlerin, kültür ve çevre ilişkilerini etkileyen özelliklerin olduğunu dile getirmiştir. Bunlar; evrenin anlamını, çevresel enformatik ve algılama, özel yaşam, din vb, sosyal yapılar ve ailenin yaşam sürdüğü yapılar olarak sıralanmaktadır (Altman, 1980).

Konutun oluşumunun asıl amacı, insanın yaşam tarzının kültürel değerlerine yer vererek en iyi şekilde yansıtan çevreyi oluşturmaktır. İnsan ve çevre ilişkisinin en önemli oluşumu sosyal değişimlerdir. Bu sosyal değişimler; fizyolojik ve teknolojik değişimlerdir. Bu nedenle değişimin konut biçimlenmesine etkisi de kaçınılmazdır. Bu sosyal değişimlerini göz önüne alarak devamlılığını sürdürmelidir (Turgut, 1990).

3.2.1. Kùltür Çeşitleri

Kùltürler çeşitli kıstaslar göz önünde bulundurularak sosyologlar tarafından sınıflandırılmıştır. Bunlar; milli kùltür, ulusal kùltür, hâkim kùltür, alt kùltür, karşı kùltür, maddi ve manevi kùltürlerdir (Assmann, J. 2015). Ancak bu tez kapsamında yapılan çalışmalar dâhilinde, elde edilen veriler sonucunda maddi ve manevi kùltür baskın olması sebebiyle özellikle konunun daha net anlaşılmasını sağlamak açısından maddi ve manevi kùltür özel olarak açıklanmıştır.

3.2.2. Maddi ve Manevi Kùltür

Bir toplumdaki kùltürel öğeler maddi ve manevi olarak ikiye ayrılmaktadır. İnsanların teknolojiyi ve onun getirisi olan tüm ihtiyaçları yaşamak amacıyla, ürettiği ve tükettiği kùltür maddi kùltürü oluşturmaktadır. Maddi kùltür toplumdan topluma değışiklik göstermektedir (Bahar, 2009).

Maddi kùltür, bir toplumun kullandığı donatılar, kıyafetler, teknik araçlar, makineler ve fabrikalar gibi ihtiyaç doğrultusunda üretim sağlayan, üretilen ve tüketilen her şeyin oluşturduğu ve temelinde maddiyatın olduğu bir kùltür çeşididir (Arslanoğlu, 2000).

Manevi kùltür ise maddi kùltürden etkilenecek ve bu etkileşim sonucu tutumlar, gelenek görenekler, din, siyaset ve felsefe vb kavramlardan oluşan bir bütünlüktür (Ozankaya, 1992).

Ünlü yazar Özkan ve Dr. Öğr. Üyesi Gündoğdu'ya göre ise kùltür, maddi ve manevi öğelerin bir bütünlük sağlaması açısından iletişim içerisinde olması gerekmektedir (Özkan,2011; Gündoğdu, 2011).

Maddi kùltür ile manevi kùltürün tanımlanmasında farklılıklar söz konusudur. Kùltürü yansıtan sadece manevi kùltürün olduğu ifade edilirken, maddi kùltür ise medeniyeti ifade etmektedir. Maddi kùltürü oluşturan öğeler üretim ve tüketim araçlarıdır. Bireyin zihninde, kùltürel çevrenin de katkılarıyla tasarlanıp objektif bir şekil almasıyla oluşmaktadır. Bu nedenle maddi kùltür, üretim kùltürünün yaratılması sayesinde ortaya çıkmakta ve fiziki bir nitelik kazanmaktadır (Erkal, 2014).

3.3. Belleği Oluşturan Faktörler ve Mekân Tasarımı Üzerine Olan Etkileri

Bellek, denince akla ilk gelen geçmişten günümüze kadar yaşanan olayları ve deneyimleri yeniden hafızalarda canlandırmak üzere saklayarak tutma yetisidir.

Bellek, geçmişe ait yaşanan olayları somut eylemlerle şimdiki zamana çağırarak düşünmeyi sağlayan zihinsel işlevdir. Bireyin hafızasında hatırlanan olayları, algıladığı nesneleri kavrayarak gerçeğe yakın bir şekilde bilince aktarmasıdır. Bellek sayesinde geçmişte yaşananları bu güne, bugün de yaşananları ise geleceğe yansıtır. Belleğe sahip olamayan algı, zayıf zihin derecesidir. Bellek sayesinde algı, dokunulan, içine girilen ve yaşanan bir bütünü tanımlar (Özak, N. 2009; Gökmen, G. 2009).

Prof. Dr. Özak ve Prof. Dr. Gökmen'e göre kalıcı bellek : “hayat boyunca mekâna dair duyuların, algılamaların, anıların, öğrenmenin ve deneyimlerin yalnızca kendi düşünceleri ile olmayıp; farklı olaylarla, elverişli durumlarla ve yaşamla birlikte, yani; "kontekst" ile birlikte belleğe kaydedilerek, birbiriyle bağlantılı” olarak tanımlanır (Özak, N. 2009; Gökmen, G. 2009).

Kalıcı bellek üç aşamadan geçmektedir; mekânın sezgisi, mekânı algılamak ve mekânın belleğe işlenmesi şeklindedir. Mekânın sezgi kademesinde ilk olarak ele alınan ilk kademe, mekânın dış görünüşünde olması gereken bileşenlerdir. Bunlar; renk, biçim, görüntü, doku, ses, yansıma, koku, ışık, vb.dir. Koklama, tat alma, görme, işitme, denge, dokunma gibi duyular aracılığı ile mekâna dair fiziksel bileşenlerinde gerçekleşen olayların ve bunları tamamlayan tüm bağlamın insanın duyumsamasını sağlar. Bu süreçte mekânın fiziksel gerçekliği ve bireyin duyu organları ikili sarmal bir yapı oluşturur (Özak, N. 2009; Gökmen, G. 2009).

Mekânsal öğrenin bellekte saklanması değişkendir. Çünkü mekânın kalıcılığı bireyin duyumsal ve algısal sürecinde mekânı algılama esnasında mekânla kurduğu ilişkinin boyutlarına bağlıdır. Ne kadar çok birbirine yakın nesneler varsa mekânda bir o kadar kalıcıdır. Anılarla, duyularla, algılarla, deneyimlerle, desteklenmiş bir mekân bellekte karşılaştırılır, ilişkilendirilir, yönlendirilir, eşleştirilir ve kodlanır. Bunun sebebi ise kodlamanın uzun süre zarfında belleğe alınması anlamını taşıırken aynı zamanda bireyin yaşam sürecinde yeniden hatırlanmak üzere geri çağrılır (Özak, N. 2009; Gökmen, G. 2009).

Kültürel bellekte anlatılmak istenen belleğin dış boyutudur. Belleğin neleri kapsadığını, bu kapsamların birbirini tamamlaması ve ne kadar süre ile korunması gerektiğini vurgulamaktır. İnsanların algılaması ve kendi yönlerini belirlemesinden çok, dış faktörler yani, toplumsal ve kültürel sınırlar içerisinde ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmektedir (Assmann, J. 2015).

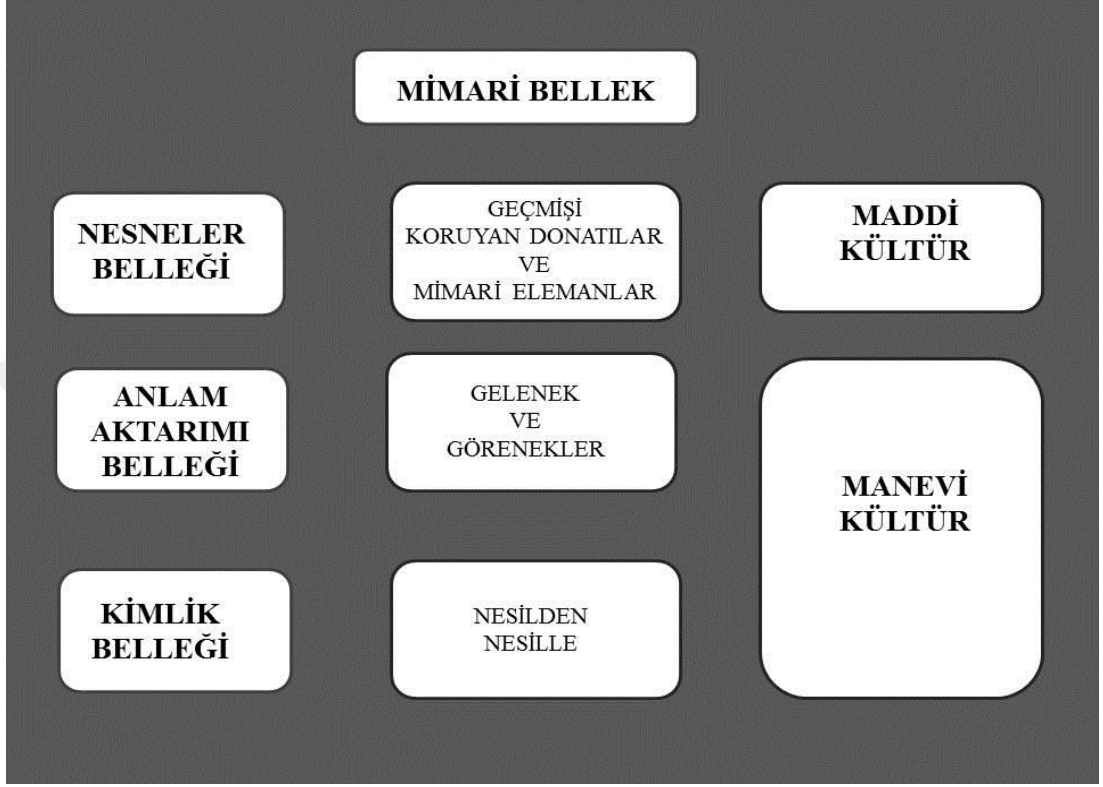
Kültürel belleğin mekânla olan ilişkisini aktarmak açısından en önemli bellek çeşitleri;

- **Nesneler belleği:** Geçmişi ve geçmiş nesilleri hatırlatan, kendisine ait yansımaları bulduğu gerçeklerle çevrili olan bellek çeşididir (Assmann, J. 2015).
- **Anlam aktarımı belleği:** Gelenek ve göreneklerden gelen rutin taklitleri günümüze yeni amacıyla aktaran bellek çeşididir. Gelenekler, kültürel anlamının nesilden nesille devredilerek günümüze canlandırılma şekli olarak kültürel belleğin kapsamına girer. Bu saptamalar ise mezar taşları, anıtlar, semboller gibi saptamalardır (Assmann, J. 2015).
- **Kimlik belleği** ise diğerlerinden ayrı olarak içerisinde otobiyografik belleği kapsamadığı, kişilerin yaşadıkları olaylardan ötürü doğrudan anımsadığı bellek çeşididir. Bireylerin belleği olaylar, gelenek göreneklerle ve aktarımlarla nesilden nesille geçmektedir (Bertram, 2004).

Nesneler belleği, toplumsal yapı içerisinde aile faktörünün baskın olduğunu göstermektedir. Örneğin, geçmişten kalan eşyaların, objelerin günümüzde de korunarak geldiğini yansıtmaktadır. Anlam aktarımı belleği, toplumsal yapı içerisinde aile ve din faktörünü etkilemektedir. Gelenek ve göreneklerden gelen alışkanlıkların, iç mekâna yansıtmaktadır. Kimlik belleği, toplumsal yapı içerisinde aile faktörünün baskın olduğunu göstermektedir. Bu durum iç mekânlarda nesilden nesille geçen birçok eşyada görülmektedir. Mimari bellek ise, iç ve dış mekânlarda sıklıkla kullanılan mimari elamanları örneğin tonozlar, kemerler, palmet süslemeler, nişler, sütunlar, sıva, taş, vb. temsil etmektedir.

3.3.1. Mimari Bellek

Mimari bellek, geçmiş zamanla ilgili imgelerin şimdiki zamandan yararlanarak geçmiş hakkında bilinenlerin üzerine var olan toplumsal belleğin sürdürmekte olduğu düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Mimarinin de büyük ölçüde geçmişi oluşturan değerlerden gelerek şimdiki yaşamı şekillendirdiği öne sürülebilir. Mekânların anlatma biçimi ile birbiriyle ilişkisi bir bütünlüktür; mekân, bireylerin kimlikleri geleneklerinin içine saklanarak anılar şeklinde taşır. Mimari kendinden önce gelen mimari formların, şehir planlarının ve yapıtlarının izlerini taşır. Şehrin adı değişmese de, fiziksel yapısı sürekli olarak yenilik gösterir ve zamanla biçimsizleşir ya da unutulur. Toplumsal çevrenin gereksinimleri ve sınırlamaları doğrultusunda şehrin düzeni devamlı olarak etkilenir ve değişime uğrar (Boyer, 1996).

Tablo 3.2. Kültür ve Bellek Çeşitlerinin Etkileri (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020. Tablo İçindeki Veriler: Assmann, J. 2015; Bertram, 2004).

3.4. Mardin'in Kültürel Belleğinin Oluşumu

Mardin şehir merkezi, tarihte Tur Abdin olarak isimlendirilen sınırların batı ucunda ve Diyarbakır-Nusaybin yolunu denetleyebilen bir noktada, bir tepenin güneye bakan sırtlarında yapılmıştır. Güneydeki çöllerin ve batıdaki nemli Akdeniz'in etkisindeki bölgede karasal bir iklim egemendir (Alioğlu, 2000).

Kış mevsiminin sert geçmesinin ve yaz mevsiminin daha kurak geçmesinin sebebi ise 1000-1200 metre gibi bir yükseklikte bulunmasıdır. Mezopotamya'nın kuzeyindeki dağların varlığı, eteklerine kadar gelmiş olan steplerin yapılarında değişikliklere neden olmuştur. Dağlardan alınan yağışlar ile toplanan suların, zeminin eğiminin ve bazalt yapı tarafından emilmesinden dolayı, yeşilliğin oluşmasını imkânsız kılmıştır. Ancak eteklerde toplanan su buradaki toprağı verimli hale getirmiştir (Alioğlu, 2000).

Bunun sonucu Mardin eşiği üzerinde azlık oranla meşe ağaçları ve çalılıklara rastlanırsa da ovada bozkır görünüşü egemendir. Mardin merkezinde ise küçük ağaç grupları ve çevrede oldukça yoğun bir biçimde bağlar görülür. Ovada ise tarla tarımı yapılan topraklar zengin buğday üretimi ile tarih boyunca önemini korumuştur (Alioğlu, 2000).

Mardin, tarihsel süreç içerisinde birçok dönemden geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri yerleşim alanı olmasından dolayı oldukça çeşitli bir kültürel yapıya sahiptir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki yerleşim alanının eskisi aynı zamanda Süryaniliğin de başladığı ve yayıldığı yerdir. Etnik yapının kalabalık ve farklı olması Mardin kültürünün ve belleğinin gelişmesinde çok büyük etkindir. Mardin kültürü insanların birbirleriyle bireysel ve bir arada iletişim kurarak yaşam alanlarını nasıl anlamlı kıldıklarını göstermektedir (Alioğlu, 2000).

Örneğin; Mardin'in bir mahallesinde gezildiğinde Şekil 3.20'de bulunan Ulu Cami'yi ve Şekil 3.21'de bulunan Mor Gabriel Manastırı gibi ibadet yerlerinin bir arada olduğu kolaylıkla görülebilir. Yaşanılan bu durum dinin, dilin, ırkın ve mezhebin öneminin olmadığı ve insanların birbirleriyle iç içe olduğu görülebilir.

Toplumun ortaklaştığı değerler bütünlüğü vardır. Bu değerler etkinlikler ve fikirler üzerinden meydana gelen; ahlak, dil, toprak, inanç vs. değerleri barındırıp aynı zamanda toplumsal kurumlarla işlerler. Bireysel ömrü tamamlayan, tarihi koruyan, "her zaman yaşayan" bir kültürel kimlik vardır (Alioğlu, 2000).

Şekil 3.20. Mardin Ulu Cami (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

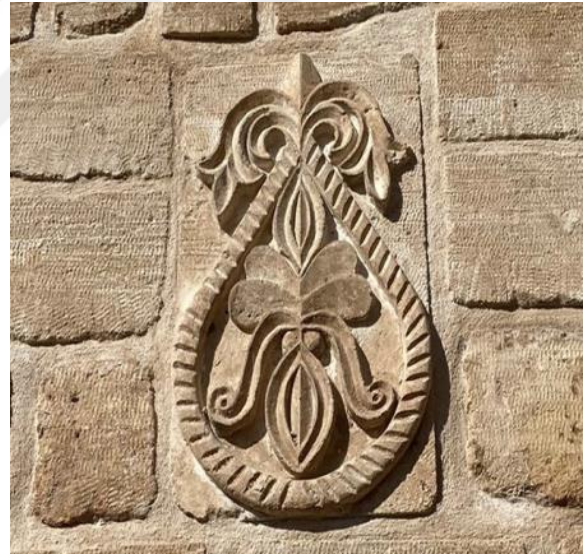
Şekil 3.21. Mardin Mor Gabriel Manastırı (Fotoğraf: Gezgin, Y. 2020).

Bu tür dini yapıların çeşitli ritüel etkinlikleri bulunmaktadır. Bunlar: Düğünler, cenazeler, dini törenler, kutlamalar, yıldönümleri gibi birlikteliğin kurulduğu eylemlerdir. Topluluğu barındıran semboller, materyal ihtiyaçlar; bayraklar, heykeller, binalar, kıyafetler gibi önemli unsurlar belleğin ana elamanlarıdır (Alioğlu, 2003).

Mardin evlerinin kültürel bellek analizi yapıldığında nesneler, anlam aktarımı ve kimlik bellek çeşitleri ile maddi ve manevi kültür çeşitleri daha baskın olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise nesneler belleği, bireyin geçmişten kalan her hangi bir objenin, işlemenin ve benzeri elamanların kendisinde ait bulunduğu ve onun yer edindiği bellek çeşididir. Örneğin: Eski Mardin evlerinin çoğunda kalker taşından yapılan motifler mevcuttur. Bakınız Şekil 2.22. ve Şekil 2.23. Bu motiflerin birçoğu eski dönemleri yansıtmaktadır.

Fransızca kökenli olan kalker kelimesi ‘calcaire’ olarak bilinmektedir. Türkçedeki anlamı ise ‘kireçtaşı’dır (Dinç, 2004). Kireçtaşının üç temel özelliği şunlardır;

- Kireçtaşının ana hammaddesi kireçtir (Gökaltun, 1997).
- Mermerlerin yapıcı taşlarıdır. Başlangıçta kireçtaşı tabakaları ve kayaç yığınları, yüksek basıncın, sıcaklığın ve zamanın etkisi ile değişerek mermere dönüşmüşlerdir (Gökaltun, 1997).
- Yapılaşmış tüm birimlerde evler, yollar ve köprülerde kullanılan maddedir (Gökaltun, 1997).

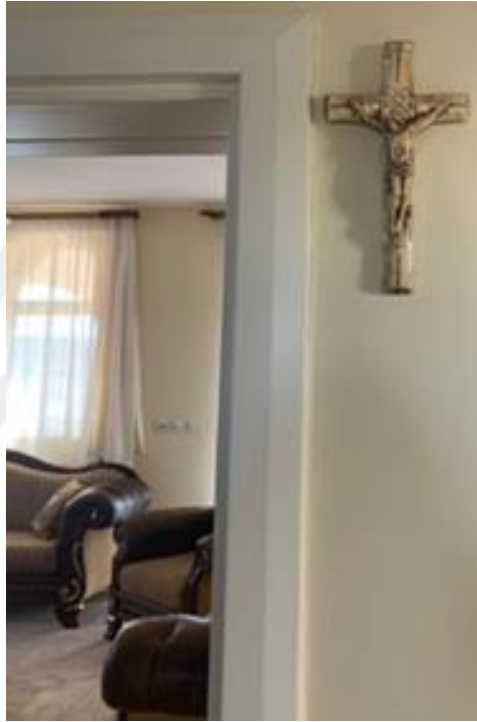

Şekil 3.22. ve Şekil 3.23. Mardin Kalker Taşı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Anlam aktarımı olan bellek çeşidi ise gelenek ve göreneklerden öğrenilen ve bunu günümüzde de devam ettirilen bellek çeşididir. Örneğin: Şekil 3.23'deki gibi Süryani evlerinin duvarlarında haç işlemesi yapılır.

Kimlik belleği ise diğerlerinden farklı olarak kişilerin yaşadıkları olaylardan dolayı doğrudan anımsadığı anıları barındırdığı bellek çeşididir.

Maddi ve manevi kültür ise bireylerin geçmiş yaşantılarından günümüze kadar devamlılığı sürmesi ile aile soylarının genişliğine, büyüklüğüne göre yapılan evlerin ne kadar süslü, gösterişli olmasının maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 3.24. Mardin Süryani Evi'nin Duvar Detayı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).

3.4.1. Tarihi Mardin Evlerinde İç Mekân Bellek Etkileşimi

Mardin evlerinin özelliği çok katlı olmasıdır. Evlerin kat sayıları arazinin düz veya eğimli olmasıyla ilgilidir. Evlerin yapımında, parselin dışına çıkmak yerine kat ilave edilerek bu sorun çözümlenmektedir. Fakat arazinin eğimine göre kat sayısı değişkenlik yaratabilir (Alioğlu, 2003).

Evler, parsel boyutlarıyla sınırlıdır. Fakat bazı evler, parselin bittiği yerde sokağın üstündeki parseli yandaki parsel kadar kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise ailelerin topluluk halinde yaşam sürmesi ve akrabalık ilişkilerin bütünlük olduğunu göstermektedir (Alioğlu, 2003). Ailelerin birliktelik içinde yaşam sürmesi geçmiş dönemden günümüze kadar devamlılığın korunması gerektirdiğini, akrabalık ilişkilerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple toplumsal yaşamın getirisi olan aile faktörünün etkisiyle anlam aktarımı belleği içinde manevi kültürün etkisinin baskın bir şekilde yansıdığı görülmektedir.

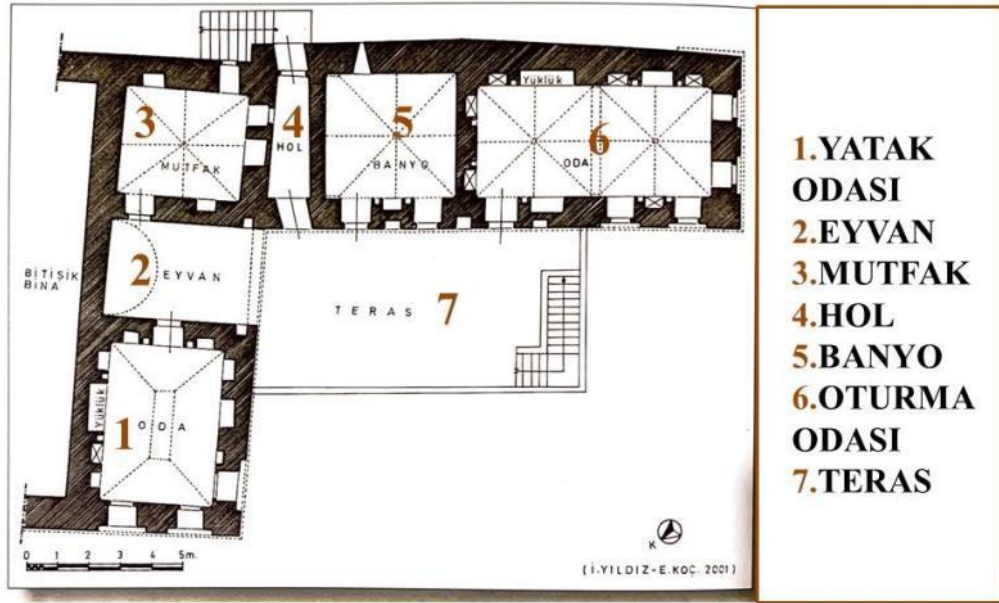
Geleneksel Mardin evlerinin iç mekânları şu şekilde tasarlanmıştır: Giriş katı, kullanıcının yemek yapma, çamaşır yıkama, varsa hayvanların bakımı, mevsimlik yiyeceklerin hazırlanıp depolanması gibi günlük işlerini, bazı büyük ailelerde selamlık mekânını, hizmetli odalarını içerecek gibi tasarlanmıştır (Alioğlu, 2003).

Kalın yüksek taş duvarlar ile yapılan avlu mekânı yukarıda sayılan eylemlerin büyük bir bölümünün yapıldığı mekânlardır. Giriş katları, kullanıcının zamanının çoğunu bu mekânlarda geçirdiği özel alanlardır. Bazı evlerde selamlığın bu katta yer alması, sabahın erken saatlerinden itibaren evin beyinin, erkek konuklarını burada ağırlaması, giriş katlarına erkeğe ve kadına ait olma durumunu birlikte yaşatmıştır (Alioğlu, 2003). Bazı evlerde avlu bölümü selamlık olarak kullanılmaktadır. Bunun nedeni kadının mahrem olması eve gelen erkek konukların kadınları görmemesi için ayrılmıştır. Bu sebeple kadın ve erkek kullanıcının mekânlarının ayrılması toplumsal yapı içerisinde din faktörünün ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Din faktörü de beraberinde geleneklerin devamlılığı sürmesi açısından anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır.

Antik dönemden beri bazı kültürlerde varlığını koruyan harem-selamlık olgusuna Mardin evinde de rastlanır. Ancak özgün işlevini ve kullanıcıyı büyük ölçüde yitirmiş olan evlerde bu mekânların tespiti oldukça güçtür. Bununla birlikte harem-selamlık ayrımının nüfuzlu büyük ailelere ait evlerde ortaya çıkan özel bir durum olduğu anlaşılmaktadır (Alioğlu, 2003). Evlerin bazı bölümleri ise haremlik olarak kullanılmaktadır. Bunun nedeni kadına özgü özel mekânların olmasını vurgulamaktadır. Selamlık bölümü gibi haremlik bölümü de din faktörünün önemini göstermektedir.

Bu tez kapsamında, Savur'da bulunan 4 farklı ev incelenmiş ve iç mekânları fotoğraflanarak, planları üzerine çalışılarak tek bir oda özelinde analizleri tamamlanmıştır. Bu evlerin seçilmesinin nedeni Savur'da günümüze kadar korunmuş, minimum değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiş konaklardır. Ayrıca tek ve farklı oda olarak analiz edilmelerin sebebi her konakta bulunan farklı odanın genel anlamda kültür ve bellek açısından nasıl bir etkileşim içerisinde olduklarını vurgulamaktır. Bunlar sırasıyla: Asım Fidan, Bahattin Erdem, Enver Aras ve Hakkı Aytaç evleridir. 4. bölümde ise Savur'da bulunan iki konak özelinde bütün odalar incelenmiştir.

Asım Fidan Evi: Şekil 3.25'de görüldüğü üzere L şeklinde bir plana sahiptir. Ev; 3 katlı, 1 avlulu, 1 teraslı ve 2 eyvanlıdır. İnşa edilirken alt katı kaba yonu taştan, üst katı ise kesme taştan yapılmıştır (Yıldız, 2011).

Şekil 3.25. Asım Fidan Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).

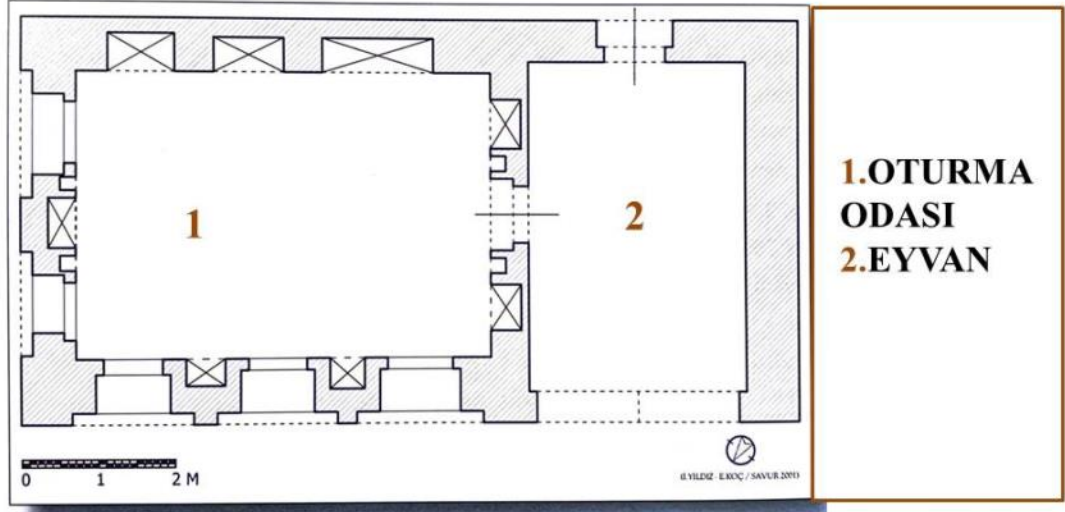

Şekil 3.26. Asım Fidan Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).

Yapının, dış cephesinin kapısı basık kemerlidir. Pencerelele ise yuvarlak ve sivri kemerli, üst pencereler ise mazgal şeklindedir (Yıldız, 2011).

Yapının pencere bölümlerinde nişler ve kemerler açılarak yapıyı daha görkemli kılmaktadır. Yapıda mazgal pencerelerin kullanılması ise tavanlarının yüksek olmasından dolayı odanın daha aydınlık olmasını sağlamıştır. Asım Fidan evinin dış cephesinin süslü ve görkemli yapılması, fiziksel yapı içerisinde sivri kemerlerin bulunması yapının dıştan daha dikkat çekici olması açısından maddi ve manevi kültürün ağır bastığı izlenmektedir.

Bahattin Erdem Evi: Meyilli bir araziye inşa edilmiştir. Meyilli bir araziye yapılmış olması fiziksel yapı içerisinde maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır. Şekil 3.27’de görüldüğü üzere dikdörtgen şeklinde bir plana sahiptir. Ev; 2 katlı, 1 avlulu, 1 teraslı ve 1 eyvanlıdır. Evin bütünü düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Ayrıca üstü düz damla örtülüdür. (Yıldız, 2011).

Şekil 3.27. Bahattin Erdem Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 3.28. Bahattin Erdem Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).

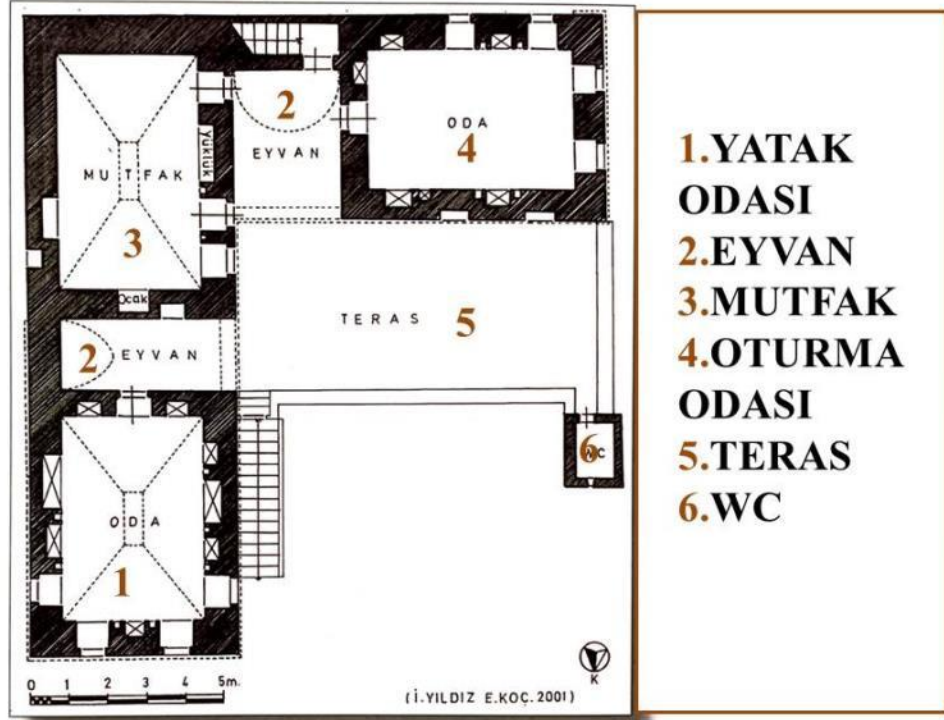
Yapının, dış cephesinin kapısı basık kemerli ve dikdörtgen formdadır. Ayrıca kapının dış kısmı sivri kemerle döşenmiştir. Kapının kanatları ahşaptan yapılmış olup stilize kuş şeklinde kapı tokmağı yapılmıştır. Kuş şeklinde yapılmasının sebebi ise kutsallığı, özlemi ve haber beklentisini ifade etmektedir (Url-5). Bakınız Şekil 3.29. Pencereleri ise dıştan sivri kemerler içinde düz lentoludur. Üst pencereler ise mazgal şeklindedir (Yıldız, 2011).

Şekil 3.29. Bahattin Erdem Evinin Kapı Tokmağı (Yıldız, 2011).

Yapının, giriş kapısının ahşap malzemeden ve sivri kemerlerden yapılması, dış cephenin görkemli ve süslü bir girişi olduğundan dolayı maddi kültürü yansıtmakta olup kapı tokmağının stilize kuş şeklinde yapılması ise kutsallığı temsil ettiği için manevi kültürü yansıtmaktadır. Ayrıca pencereler düz lentolu olmasından dolayı sivri kemerler içine alınarak yapıya zengin bir görünüm vermiştir. Bu evin de tavanları yüksek olduğu için mazgal pencereler kullanılarak aydınlık olmasını sağlamıştır.

Enver Aras Evi: Eğimli bir araziye inşa edilmiştir. Eğimli bir araziye yapılmış olması fiziksel yapı içerisinde maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır. Şekil 3.30'da görüldüğü üzere L şeklinde bir plana sahiptir. Ev; 2 katlı, 1 avlulu, 1 teraslı ve 2 eyvanlıdır. Evin bütünü düzgün kesme taştan ve kaba yonu taştan inşa edilmiştir. Ayrıca ev dıştan düz damla örtülüdür. (Yıldız, 2011).

Şekil 3.30. Enver Aras Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 3.31. Enver Aras Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).

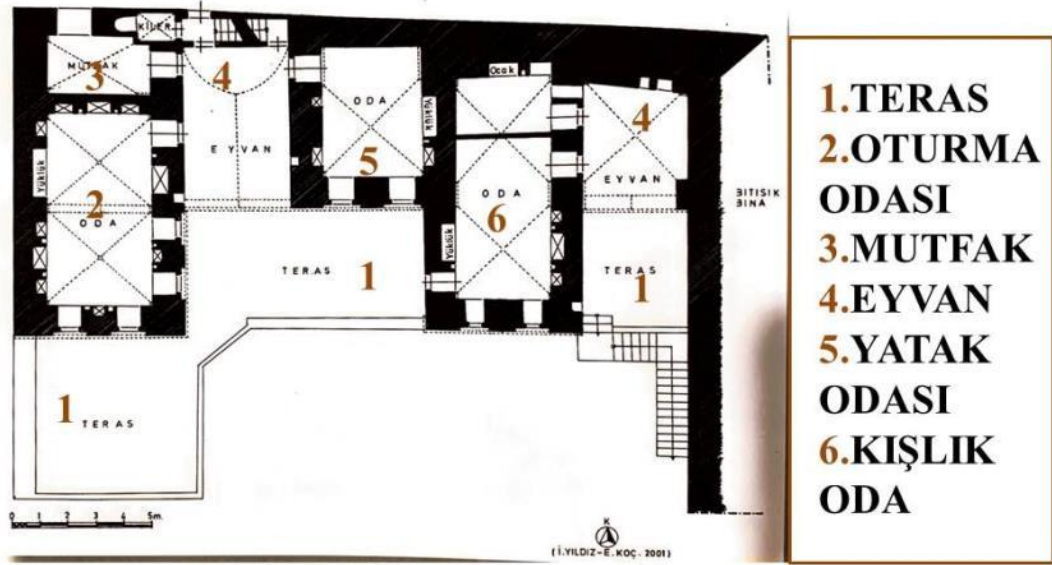
Yapının, dış cephesinin kapısı basık kemerli ve dikdörtgen formlu ve içten yuvarlak kemerlidir. Kapının kanatları eskiye sadık kalınmayarak demirden yeniden yapılmıştır. Fakat tokmağı eskiye sadık kalınarak korunmuş olup, dökme demirden stilize kuş şeklindedir. Kuş şeklinde yapılmasının sebebi ise kutsallığı, özlemi ve haber beklentisini ifade etmektedir (Url-5). Bakınız Şekil 3.32. Pencereleri ise içten yuvarlak kemerli dıştan ise dikdörtgen formdadır (Yıldız, 2011).

Şekil 3.32. Enver Aras Evinin Kapı Tokmağı (Yıldız, 2011).

Enver Aras evinin, Şekil 3.31’de görüldüğü üzere pencerelerin düz lentolu olması, pencerelerin etrafında her hangi bir kemerlerin yapılmaması, kapının kanatlarının eskiyi koruyamamış olması maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır. Fakat kapı tokmağının korunması ve stilize kuş şeklinde yapılması kutsallığı temsil ettiği için manevi kültürü yansıtmaktadır.

Hakkı Aytaç Evi: Eğimli bir araziye inşa edilmiştir. Eğimli bir araziye yapılmış olması fiziksel yapı içerisinde maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır. Şekil 3.33’de görüldüğü üzere dikdörtgen şeklinde bir plana sahiptir. Ev; 2 katlı, 1 avlulu, 1 teraslı ve 3 eyvanlıdır. Evin ön cephesi düzgün kesme taştan, yan ve arka cepheler kaba yonu taştan inşa edilmiştir. Ayrıca ev dıştan düz damla örtülüdür. (Yıldız, 2011).

Şekil 3.33. Hakkı Aytaç Evinin Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 3.34. Hakkı Aytaç Evinin Dış Görünüşü (Yıldız, 2011).

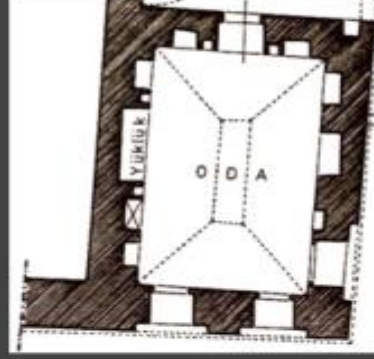
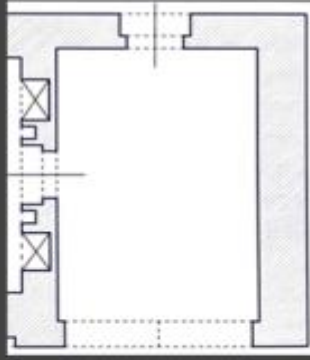
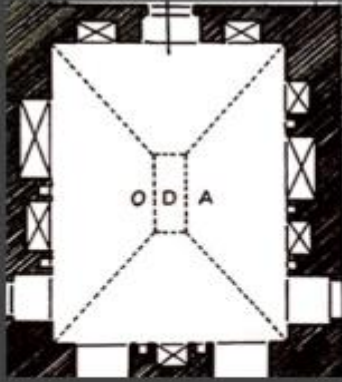
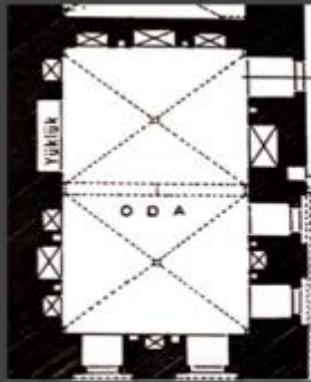
Yapının, dış cephesinin kapısı eskiye sadık kalınmayarak yıkılmıştır, günümüzde ise dikdörtgen formda yapılmıştır. Pencereleeri ise iki katlı dıştan sivri kemerli ve düz lentoludur (Yıldız, İ. 2011).

Hakkı Aytaç evinin kapısı eskiyi koruyamadığı için yenisi yapılmıştır. İç mekânların tavanları yüksek olduğu için pencereler iki katlı yapılmış ve mazgal pencereler açılmıştır. Bu durum iç mekâna daha aydınlık sağlaması açısından yapılmıştır. Ayrıca Şekil 3.33’de görüldüğü üzere evin birçok yerinde eyvan olması evin büyüklüğünü gösterdiğinden dolayı odalar arası geçişi sağlamaktadır. Ayrıca eyvanlar gölgelik bir alan olarak da kullanılmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda maddi ve manevi kültürün ağır bastığı gözlenmektedir.

Mardin evlerinin üst katları ise günlük yaşamı bir alanda yeniden üreten giriş katlarından farklı işlevlere sahiptir. Yaşama birimi, işlik, mahzen, kiler, ıslak alanlar gibi hacimlerden oluşur. Yaşama birimleri oturma, yeme, yatma, yıkanma eylemlerinin geçtiği odalardır (Alioğlu, 2003).

Yapılan çalışma doğrultusunda yapıların öncelikle dış cepheleri analiz edilerek fotoğraflanmış ve bunların cephelerinde kullanılan tasarım argüvanları, süslemeler, kapılar, girişler gibi farklı unsurların olduğu tarihi Mardin’in yapısından dolayı evlerde basamaklanma, avlu ve teras alanlarının olduğu görülmektedir.

Örnek alınan evlerin iç mekân analizi yapılarak aşağıda ki Tablo 3.3’de anlatılmıştır.

Mardin Evleri'nin İsimleri	Odaların İsimleri	Odaların Planları	Odaların Fotoğrafları
Asım Fidan	Yatak Odası		
Bahattin Erdem	Oturma Odası		
Enver Aras	Oturma Odası		
Hakkı Aytaç	Selamlık Odası		

Tablo 3.3. Örnek Alınan 4 Evin Odalarının Plan-Fotoğraf Analizi (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S.2020. Tablo İçindeki Veriler: Yıldız, İ. 2011).

Asım Fidan Evi'nin üst katında bulunan odaya basık ve içten sivri kemerle örtülü ahşap bir kapıdan giriş yapılır. Ayrıca dökme demirden halka şeklinde bir kapı tokmağı mevcuttur. Odanın, alt pencereleri düz lentolu, üst pencereleri ise mazgaldır. Odanın kuzey duvarının orta kısmında yuvarlak kemerli yüklük ve onun iki yanında palmetlerle süslenen nişler mevcuttur. Niş ile yüklük arasında üçgen şeklinde süslenen kemerli ahşap dolaplı niş yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 3.35. Asım Fidan Evinin Yatak Odası (Yıldız, 2011).

Asım Fidan evinin yatak odası kültür ve bellek olarak analiz edilmiştir. Odaya gösterişli ve görkemli bir giriş kapısıyla girilmektedir. Kapının ahşap malzemeden ve kemerle yapılmış olması maddi kültürün baskın olduğu izlenmektedir. Odaya aydınlık katması açısından normal pencereler dışında mazgal pencereler yapılmıştır.

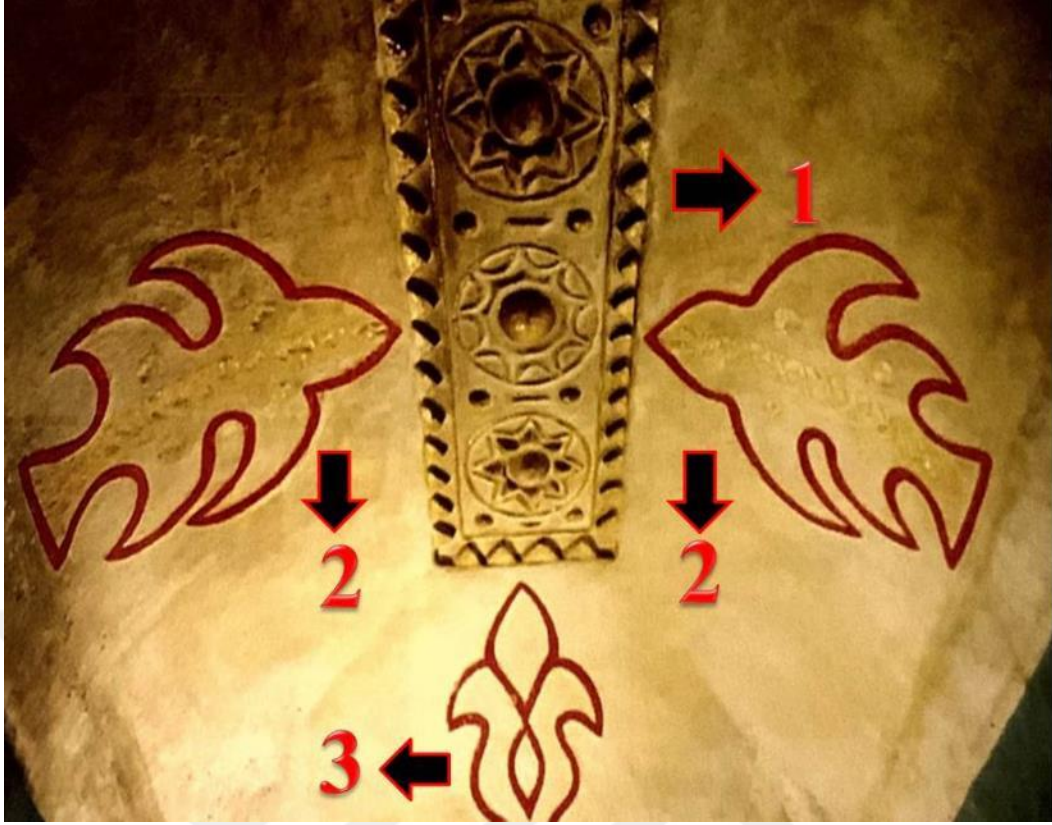
Şekil 3.35'de görülmekte olan duvar bölümünde nişler yapılmıştır. Nişlerin içerisinde özel eşyalar örneğin Kuran'ı Kerim gibi dini kitaplar yer almaktadır. Bunun nedeni ise toplumsal yapı olan din faktörünün etkisi olmaktadır. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır. Ortada bölümde yer alan ahşap dolaptan yapılan bir niş ve yüklük mevcuttur. Dolap ve yüklüğün içinde yer yatakları, yorganlar, vb. geçmişten kalan eşyalar bulunmaktadır. Burada gördüğümüz topluluk halinde yaşama kültürü olan nesneler belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır.

Nişlerde yapılan palmet süslemeler mevcuttur. Bu süslemeler zafer anlamını sembolize eder (Url-2). Şekil 3.36’da gösterilmiş olan palmet süslemesinde zafer işareti, toplumsal yapı içinde maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 3.36. Asım Fidan Evinin Yatak Odasında Bulunan Palmet Süslemeli Niş (Yıldız, 2011).

Asım Fidan evinin tavan bölümü, dikdörtgen planlı ve üzeri aynalı tonozla örtülüdür. En dışta üçgenlerden oluşan dikdörtgen bir bordür, onun içinde de Şekil 3.37’de görülmekte olan 1 numaralı yıldız karakterli üç rozet ile 3 numaralı palmet süslemeleri ve etrafında 2 numaralı balık şeklinde süslemeler mevcuttur (Yıldız, 2011).

Şekil 3.37. Asım Fidan Evinin Odasındaki Tavan Detayı (Yıldız, İ. 2011).

Odanın görkemli ve işlemeli bir tavanı vardır. Tavanda bulunan 1 numaralı yıldız karakterli rozetler sonsuzluğu ifade etmektedir (Demiriz, Y. 2000). Etrafında bulunan 2 numaralı balık şeklinde ki motifler ise bolluk, bereket ve mutlu bir evliliği sembolize eder (Wilkinson, K. 2009). 3 numaralı palmet süslemeler ise zafer anlamını sembolize eder (Url-2).

Tavanın analizi yapıldığında, 1 numaralı yıldız karakterli rozetlerin yapılması geçmişten izler taşıması, nesneler belleğini ve maddi kültürü yansıtmaktadır. 2 numaralı balık motifleri ile bolluk, bereket ve mutluluğu sembolize ettiğinden dolayı gelenek göreneklere yansıtan anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır. 3 numaralı palmet süslemeleri ise zafer işaretini sembolize ettiğinden dolayı toplumsal yapı içinde maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Bahattin Erdem evinin üst katında yer alan oda, dikdörtgen planlı ve tavanı düz örtülüdür. Yuvarlak kemer içerisinde ahşap kapaklı nişler mevcuttur. Orta bölümde yuvarlak kemerli niş ve onun iki yanında birer küçük nişler ve düz atkılı ve mazgal pencereler yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 3.38. Bahattin Erdem Evinin Oturma Odası (Yıldız, 2011).

Bahattin Erdem evinin tavanının düz örtü olması, nişlerin yuvarlak kemerli olması, duvarda bulunan nişlerin içinde her hangi bir süsleme ve işlemenin yer almaması maddi kültürü yansıtmaktadır. Ayrıca mobilyalar günümüzde kullanılan eşyalar olduğundan dolayı geçmişe sadık kalınmadığını göstermektedir. Nişlerin içerisinde Kuran'ı Kerim gibi dini kitaplar yer almaktadır. Bunun nedeni ise toplumsal yapı olan din faktörüdür. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır.

Enver Aras evinin üst katında yer alan oda, dikdörtgen planlı ve tavanı aynalı tonozla örtülüdür. Duvarın orta bölümünde sivri kemerli niş, onun iki yanında birer küçük nişler ve düz lentolu pencereler yer almaktadır. Nişlerin içerisine ise ahşap dolaplar yerleştirilmiştir (Yıldız, 2011).

Şekil 3.39. Enver Aras Evinin Oturma Odası (Yıldız, 2011).

Enver Aras evinin tavanının aynalı tonozla örtülmesi, nişlerin sivri kemerli olması ve duvarda nişlerin içinde her hangi bir süsleme ve işlemenin yer almaması maddi kültürü yansıtmaktadır. Ayrıca mobilyalar günümüzde kullanılan eşyalar olduğundan dolayı geçmişe sadık kalınmadığını göstermektedir. Nişlerin içerisinde ise özel eşyalar Kuran'ı Kerim gibi dini kitaplar yer almaktadır. Bunun nedeni ise toplumsal yapı olan din faktörünün etkisidir. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır

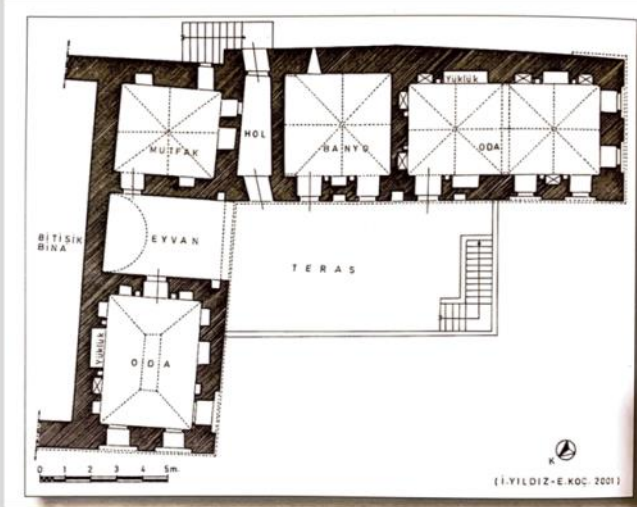
Hakkı Aytaç evinin üst katında yer alan oda, dikdörtgen planlı ve tavanı çapraz tonozla örtülüdür. Duvarın orta bölümünde yuvarlak kemerli niş, onun iki yanında üçer küçük niş ve düz lentolu, mazgal pencereler yer almaktadır. Diğer duvarında ise yuvarlak ve sivri kemerli ahşap dolaptan yapılan nişler yer almaktadır. Bu oda evin selamlık bölümü olarak kullanılmaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 3.40. Hakkı Aytaç Evinin Selamlık Odası (Yıldız, 2011).

Yukarıda bahsedilen Hakkı Aytaç evinin, selamlık ve haremlik olarak ayrılmasının sebebi, kadın ve erkeğin mekânlar içerisinde farklı oturmaları gerektirdiğini vurgulamaktadır. Kadının mahrem olması, gelen erkek misafirlerin kadınları görmemesi gerektiği neticesinde selamlık kısımları Ataerkil toplumun gelenek ve göreneklere bağlı kılınması, dini anlamda vurgulaması sebebiyle bu tür mekânlar kadın ve erkek bölümü olarak ikiye ayrılmıştır. Bu durumda toplumsal yapı olan din faktörünün önemli olduğunu göstermektedir. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu konaktaki selamlıkta bu anlamda kullanılan nişler, mobilyalar, tavanındaki avizeler gibi donatılar daha görkemli olarak tasarlanmıştır. Yapılar daha görkemli olarak tasarlanmıştır. Odasının yüksek çapraz tonozla tavanının olması, avizenin görkemli olması ve nişlerin sivri kemerli olması nişlerin içerisinde ahşap dolapların olması gösterişli bir oda olduğunu mobilyaların ise hem eskiye sadık kalınmış hem de günümüzde kullanılan mobilyalardır. Bu durumda maddi ve manevi kültürü göstermektedir.

Odanın içerisinde çok fazla küçük nişlerin bulunmasının nedeni ise evin selamlık bölümü olmasından kaynaklanmaktadır. Bu odanın selamlık olarak kullanılması, nişlerin içerisinde dini kitaplar gibi özel eşyalar yer almaktadır. Bunun nedeni ise gelenek ve görenlerin devam ettirilmesi olan anlam aktarımı belleğini yansıtmaktadır. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır

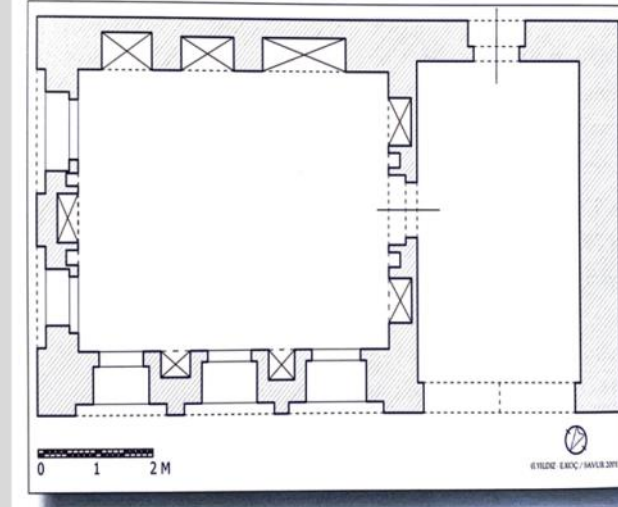

NESNELER
BELLEĞİ

MADDİ
MANEVİ
KÜLTÜR

ASIM FİDAN EVİ

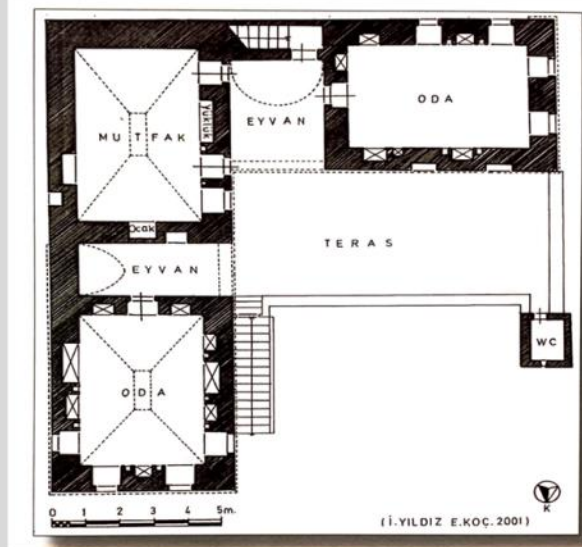
ANLAM
AKTARIMI
BELLEĞİ

MADDİ
MANEVİ
KÜLTÜR

BAHATTİN ERDEM EVİ

Tablo 3.4. Örnek Alınan Asım Fidan Evi İle Bahattin Erdem Evi'nin Analizi (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020).

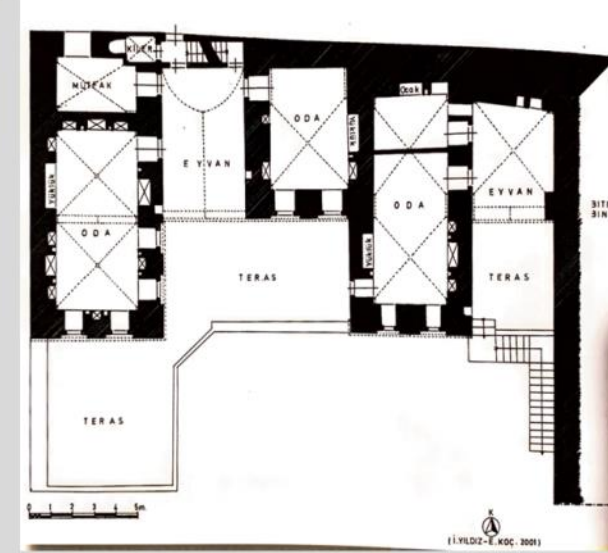

KİMLİK
BELLEĞİ

MADDİ
MANEVİ
KÜLTÜR

ENVER ARAS EVİ

ANLAM
AKTARIMI
BELLEĞİ

MADDİ
MANEVİ
KÜLTÜR

HAKKI AYTAÇ EVİ

Tablo 3.5. Örnek Alınan Enver Aras Evi İle Hakkı Aytaç Evi'nin Analizi (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020).

Yapılan fotoğraflanma ve literatür taramasında yukarıda bahsedilen örneklerde görüldüğü üzere kültür ve bellek çeşitlerinin Mardin'deki evlerin gelişmesinde, anılarla, duyumlarla, algılarla, deneyimlerle, desteklenmiştir. İç Mekânın oluşması için mekân ile bellek karşılaştırılır, ilişkilendirilir, yönlendirilir, eşleştirilir ve kodlanır. Bunun sebebi ise kodlamanın uzun süre zarfında belleğe alınması anlamını taşıırken aynı zamanda bireyin yaşam sürecinde yeniden hatırlanmak üzere geri çağırılmasıdır.

İç mekân analizinde odaların büyüklüğü, kullanılan malzemelerin sadeliği veya gösterişli olmasından dolayı çoğunlukla geleneklerden gelen anlam aktarımı belleği, geçmişten kalan eşyalar nesneler belleği çeşitlerini yansıtırken belleklerle ilişkili olan maddi ve manevi kültürün ortaya konmuş olduğu gözlenmektedir.

Kültürel bellek, gelenek görenek ve iletişimle bir bütünlük halindedir ama bu kapsamlardan belirlenmez. Kopmalar, fikir ayrılıkları, yenilenmeler ve onarmalar yeniden biçimlendirme şekli ancak böyle açıklanır. Bu sayılanlardan vurgulanan şey, yenilenen anlamın aniden beliren yeni tanımlar, unutulana hatırlama, geride kalmış bir geleneğin yeniden yansımasıdır

Mardin denince akla ilk gelen ilçelerden biri Savur ilçesidir. Bunun nedeni ise konakların, kiliselerin, medreselerin, taş köprülerin, minarelerin ve kalelerin inşa edilmesinde olağanüstü katkıları olan büyük usta mimarların etkileyici bir şekilde taş süsleme sanatları yapmış olup ve bu taş süslemeler başka yerlerde görülmeyen farklı ve etkileyici bir üslupla ortaya koymuşlardır.

Yüzyıllardır kültür birikimiyle demlenmiş olan Savur farklı unsurları bir arada tutarken aynı zaman da kuşaktan kuşağa geçen bir medeniyettir. Özellikle Savur'da ki konaklarda bu işlemlerin örnekleri daha fazla karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.42. Savur İlçesinin Genel Görünümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Savur ile ilgili ilk yazılı bilgiler Asur kaynaklarından karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. 1307-1275 yılları arasından I. Şattura zamanında Asur Kralı Adad Nirari Vaşşukamiye'ye girerek bu siyasal varlığı başlatmıştır (Yıldız, 2011).

Bu beylik Mitanni adıyla değil, Hurri Ülkesinin ilk adı olan Honigalbat adıyla anılmıştır. Kuzey Suriye'nin büyük bölümünü alan Nirari, Şüru kentinden Kaşgari dağından söz etmektedir. Bahsedilen Şüru kenti bugünkü Savur'dur. Süryaniler ise Savur kentine Suara adını vermişlerdir (Yıldız, 2011).

Savur tarihinin en görkemli dönemi Kral Şapur dönemidir. Kral Şapur'un bir diğer adı ise Staordur. Savur bu kral ile anılmaktadır. Staor adının kökeni 'Staor'a ait' veya 'Staor'un yeri' anlamına gelmektedir (Yıldız, 2011).

639 yılında Müslüman Araplar Diyarbakır'ı feth etmeden önce Mardin'le birlikte Habur, Hasankeyf, Nusaybin, Cizre, Dunaysır (Kızıltepe) ve Savur'la beraber diğer yerleri de feth etmişlerdir (Yıldız, 2011).

(Sauras) kalesi, Savur ilçesinde yer alan yüksek bir tepede bulunan Kale, Roma döneminde yapılmıştır. Savur kalesi, büyük bir kapıya sahip olmaktadır. Fakat bu Kalenin surları zamanla yıkılmıştır. Günümüzde de harabe halinde bulunmaktadır (Bekin, 2009).

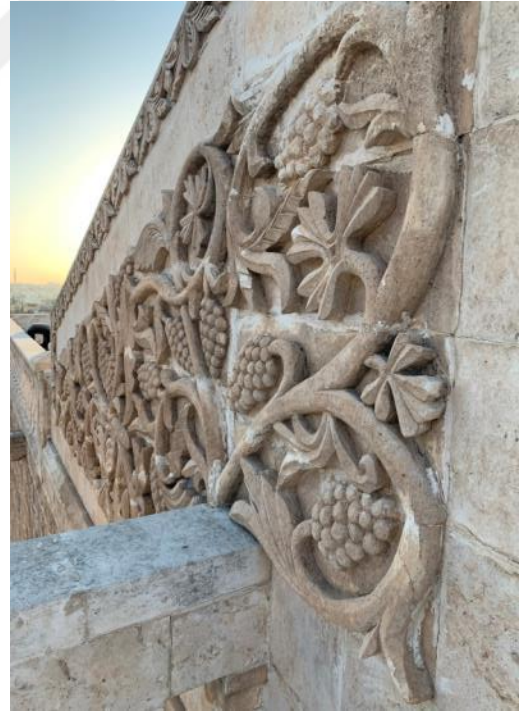
Tarihçi Procopius'de Savur Kalesi'nin Dara ve Amida arasında kalan önemli Kalelerden biri olduğunu ifade etmiştir. 6. Yüz yıl da Savur (Sauras) Kalesi dışında önemli üç Kale daha bulunmaktadır. O döneme ait orijinal isimleri Notitia Antiochena, Dara'nın altındaki 'Mnoscubion' diğer ismiyle 'Tou Banasymean' ve 'Qenneşre' (Kinnesrin) Kaleleridir (Bekin, 2009).

Mardin'de ve Savur'da kullanılan taş işçiliğin çok uzun bir geçmişi vardır. Farklı medeniyetleri içinde barındıran Kuzey Mezopotamya'nın güzel kenti taş işçiliği dışında da farklı kültürlerle de değinmiştir (Bekin, 2009).

Sümerler döneminde başlamış olan medeniyet olduğu gibi Romalılar ve Samaniler dönemlerinde de aynı şekilde devam etmiştir (Bekin, 2009).

Taş kenti kavramında olan Savur, Dara, Nusaybin, Midyat ve Mardin merkezde bulunan atölyeler bölgesinde şehir planlanmasında yeni alternatifler getirmiştir (Bekin, 2009).

Konakların duvarları, düz ve yüksek olmasına rağmen ana girişler sınırsız döşenerek Şekil 4.43. ve Şekil 4.44'de görülmekte olan taş işçiliğinin farklılığını ve görsel olarak güzelliğini göstermiştir. Bu nedenle farklı medeniyetlerin silüetleri adeta taşla yansımıştır (Bekin, 2009).

Şekil 4.43. ve Şekil 4.44. Taş işleminde Görülen Süslemeler ve Motifler (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2019).

Mardin ve Savur'da inşa edilen konakların yapımında kullanılan malzeme kilden oluşmaktadır. Kil, taşın ham maddesi olup aynı zaman da taşı özel kılmaktadır. Hiçbir medeniyette Savur haricinde 'kil mührü' bulunmamaktadır (Bekin, 2009).

Süslü ve rengârenk bezemeleri ve seramiklerin olduğu Tell Halaf döneminde Habur nehri üzerinde ki bir sitede M.Ö. 4500 yıllarında bakır da işlenmeye başlanmıştır (Bekin, 2009).

M.Ö. 3000 yıllarında Sümerler, silindirik mühür ve yazının ortaya çıkmasıyla binalarda taş malzemesi kullanmaya başlamışlardır. Tarihte Savur 'Merdin-i Suğra' olarak bilinen Savur ilçesinin bir diğer adı 'Hak ve Adalet' olarak bilinmektedir. Bunun nedeni ise huzur ve barışı temsil ettiği düşünülmektedir (Bekin, 2009).

Kültür'ün öne çıktığı taş konaklarda sadece mistik geçmiş değil, katmanlaşarak günümüze gelen kültürel bir birikimi görmek mümkündür. Savur evlerinin oluşmasında inanç, gelenek, kültür şartları etkili olduğu gibi ekonomi, topografya ve coğrafi etkenlerde önemlidir. Geleneksel Savur evlerinin, Savur'un topografyasına ve parsel boyutlarına bağlı olarak planlaması yapılmıştır (Yıldız, 2011).

Geleneksel Savur evlerinin giriş katlarının servis mekânları, üst katlarının ise yaşam mekânları olarak kullanılması geleneği günümüzde korunmamıştır. Giriş katları mutfak, kiler, ahır ve depo gibi servis mekânları dışında avlu, eyvan ve odalar gibi yaşama alanlarını da içermektedir. Üst katlarda ise eyvan ve oda dışında teras alanları mevcuttur (Yıldız, 2011).

Geleneksel Savur evlerinin mahremiyetinin koruması amacıyla, giriş bölümleri ile sokak arasında kalan yüksek kaplama olmayan taş duvarlar imal edilmiştir. Taş, yapım geleneğinin temelini oluşturmaktadır. Sütun ve kemerlerin taşıyıcı olduğu iskelet yapı ile yığma yapı birlikte kullanılması söz konusudur. Yapının ayakları kare veya dikdörtgen biçiminde düzgün kesme taştan yapılır ve giriş katında yer alır. Yapının temel duvarlarında ise kaba yonu taş malzeme ile giriş katında ve görünmeyen bölümlerde kullanılır (Yıldız, 2011).

Giriş katlarda yer alan avlu mekânları Savur evlerinin plan oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Evin, büyüklüğüne, planına ve parsel boyutuna göre işlevi değişmektedir. Bu avlular, çoğunlukla sıkılaştırılmış toprak veya taştan yapılmaktadır.(Yıldız, 2011).

Üst katlarda yer alan açık mekânlar olarak bilinen teraslar, Midyat ve Savur ilçesindeki evlerde fazlasıyla görülmektedir. Teraslar ve evin damı mevsimlik yiyeceklerin hazırlanması için kullanılmaktadır. Aynı zamanda Mardin'de yaz mevsimlerinin sıcak geçmesinden dolayı teraslara taht kurularak uyuma eylemi yapılmaktadır (Yıldız, 2011).

Geleneksel Savur evlerinde ve tarihi yapılarda bulunan eyvanlar genellikle yarı açık mekânlar olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.45. ve Şekil 4.46). Bu eyvanlar, üç tarafı ve üstü kapalı, önü açık olarak tasarlanmışlardır. Eyvan, iki kapalı mekân arasında bir açık geçiş mekânı olarak yapılmıştır. Evin, orta bölümünde yer alan eyvanlar odalara dağılımı sağlamaktadır. Bununla birlikte bu eyvanlar yaz aylarında serinlemek amaçlı da kullanılmaktadır (Alioğlu, 2003).

Şekil 4.45. Mardin Zinciriye Medresesi Eyvan Örneği (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 4.46. Hacı Abdullah Bey Konağının Eyvan Örneği (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Yapılan çalışma doğrultusunda örneklerde de görüleceği üzere evlerin alın ve yan cephelerinin yapımında kabaca işlenen taşa ‘kaba yonu taş’ adı verilir. Genellikle düzenli aralıklarla örülen bu taş, taşların büyüklüğüne ve derz aralıklarına göre değişkenlik gösterebilir. Evlerin diğer tüm cephelerinde ise ince yonu tekniğiyle ve prizmatik şekillerle işlenen taşa ‘düzgün kesme taş’ adı verilir (Taşın Mimaride Kullanımı, 2013).

Şekil 4.47. Mardin Kaba Yonu Taşı- Hacı Abdullah Bey Konağı Örneği (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Savur evlerinin iç mekan tasarımı, cephelerine göre yalın ve sadedir. Kalın taş duvarlar evlerin, yazın serin kışında sıcak olmasını sağlar. Odaların iç duvarlarında çok sayıda pencere ve nişler yapılır (Yıldız, 2011).

Geleneksel Savur evleri geniş aile tiplerinin ihtiyaçlarını karşılaması için çok katlı olarak yapılır. Zaman içerisinde aile bireylerinin azalması ile odalar bölümlere ayrılarak kullanılır (Yıldız, 2011).

Geleneksel Savur evlerinin planları, malzemeleri, cephe düzenleri ve taş süsleme özellikleri ile Mardin ve Midyat evleriyle aynı yapılmaktadır. Bunun nedeni ise evleri yapan ustaların aynı ustalar olmasıdır (Yıldız, 2011).

Savur ilçesinde yer alan geleneksel evler üzerinden farklılıklarını gözlemlemek için aşağıda bir tablo yer almaktadır (Tablo 4.6).

EVLERİN İSİMLERİ	İNŞA EDİLEN YIL	PLAN	KAT SAYISI	ODA SAYISI	EYVAN SAYISI	MALZEME	LOKASYON
HACI ABDULLAH BEY	1299 1882	DİKDÖRTGEN	3	22	4	DÜZGÜN KESME TAŞ KABA YONU TAŞ	KUZEY GÜNEY
ABDULLATİF ÖZBEK	1234 1841	DİKDÖRTGEN	2	5	1	DÜZGÜN KESME TAŞ	DOĞU BATI
NECMETTİN KAYA	1330 1912	ZEMİN KAT: DİKDÖRTGEN ÜST KAT: L TİPİ	2	1	1	DÜZGÜN KESME TAŞ KABA YONU TAŞ	DOĞU BATI
ADNAN KAYA	1956	DİKDÖRTGEN	2	1	5	DÜZGÜN KESME TAŞ KABA YONU TAŞ	KUZEY GÜNEY
BAHATTİN ERDEM	19. Y.Y. SONLARI	DİKDÖRTGEN	2	1	4	DÜZGÜN KESME TAŞ	KUZEY GÜNEY
ENVER ARAS	1885	L TİPİ	2	2	4	DÜZGÜN KESME TAŞ KABA YONU TAŞ	KUZEY GÜNEY
ASİM FİDAN	1890	L TİPİ	3	2	4	DÜZGÜN KESME TAŞ KABA YONU TAŞ	DOĞU BATI
HAKKI AYTAÇ	19. Y.Y. SONLARI 20. Y.Y. BAŞLARI	DİKDÖRTGEN	2	3	5	DÜZGÜN KESME TAŞ KABA YONU TAŞ	KUZEY GÜNEY
İSMAİL KAYMAZ	19. Y.Y. SONLARI 20. Y.Y. BAŞLARI	DİKDÖRTGEN	2	2	1	DÜZGÜN KESME TAŞ	KUZEY GÜNEY

Tablo 4.6. Savur’da Bulunan Evlerin Genel Analizleri (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2020, Tablo İçindeki Veriler: Yıldız 2011).

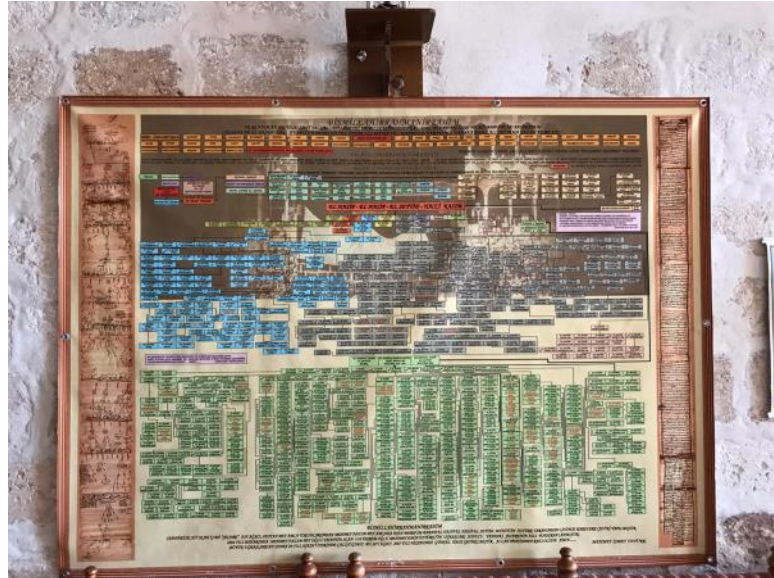
Savur evlerinin iç mekân analizinin yapılması için iki konak seçilmiştir. Bunlardan birincisi olan Hacı Abdullah Bey konağının seçilmesinin sebebi bu konağın günümüze kadar çok az değişiklikle korunarak gelmiş olmasıdır. Bu konak içerisinde kültür ve bellek üzerinden analiz yapmak tezin ana hedefi olmakla birlikte, kültür bellek mimari üçlünün yakın ilişkisi üzerinden veri toplanmasını da sağlamıştır. Ayrıca bu konak, kültürün ve çeşitli belleklerin iç mekân tasarımında olan etkisini en çok taşıyan ve günümüze kadar korunarak gelen çok az sayıdaki konaktan biridir.

4.1.1. Hacı Abdullah Bey Konağı

Konağın sahibi olan Hacı Abdullah Bey 1818 yılında doğmuştur. Hacı Abdullah Bey'in dedeleri Orta Asya'dan çıkarak Irak'ın kuzeyinden önce Hakkari, Van ve Batman şehirlerinden sonra Mardin'in Savur ilçesine göç etmişlerdir. 1234 ile 1297 yılları arasında yöre halkı tarafından 'Hacı Bey' olarak tanınmaktadır. Birçok savaşımlardan sonra en son Kırım Savaşı'nda Ruslara karşı savaşmış ve bu savaş sırasında Çerkez Sinan Paşayla tanışmış ve onun kızıyla evlenmiştir (Bekin, 2009).

Hacı Abdullah Bey'in Mardin'in birçok yerinde önemli görevleri olmuştur. Bunlar; Savur Behramlı, Midyat, Nusaybin, Cizre, Zaho Sancağı Kaymakamlığı ve Mardin Sancağı Mutasarrıf vekilliğidir (Bekin, 2009).

Hacı Abdullah Bey çok geniş bir aileye sahiptir. Şekil 4.48'de görülen soyağacından da anlaşılacağı üzere ailenin ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Hacı Abdullah Bey'in 9 eşli olması, ailesinin varlıklı ve maddi gelirinin yüksek olması, konağın Mardin'in Savur ilçesinin en yüksek tepesine inşa edilmesini sağlamıştır.

Şekil 4.48. Hacı Abdullah Bey'in Soy Ağacı (Yaklaşık Ölçü: 200x150cm; Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2019).

Hacı Abdullah Bey konağı, Mardin'in kuzeydoğusunda 50 km mesafede bulunan yaklaşık 12.000 nüfuslu olan Savur ilçesinde yer almaktadır. Emir Hacı Abdullah tarafından 1299 ile 1882 yılları arasında yaptırılmıştır (Bekin, 2009).

Konağın yapısal sisteminin daha güçlü olması için her bir duvar kalınlığı 120 cm olarak yapılmıştır. Yapının duvar harcı 'harasani' adı verilen kayaların ufalanması ile elde edilen beyaz toprak ve kireç taşı karıştırılarak uygulanmıştır. Uygulamada yumurta ve süt kullanılarak harcın yumuşatılması sağlanmıştır. Uygulamanın bu şekilde yapılmasının sebebi ise yapı harcın zaman içinde sertleşmesi ve eskidikçe dayanıklılığın artmasıdır (Yıldız, 2011).

Hacı Abdullah Bey konağı Savur'a hâkim Kambuze adı verilen bir tepenin yamacında yaklaşık 7000 m2 bir alana inşa edilmiştir. Görkemli yapısıyla Osmanlı mimarisine sahiptir. Hacı Abdullah Bey konağı, dikdörtgen planlı olup 4 eyvanlı, 1 avlulu ve 3 katlıdır. Evin yapımında kullanılan malzemeler ise düzgün kesme taş ve kaba yonu taşlardır (Yıldız, 2011).

Mimar Sado Hacı Abdullah Bey için bu konağa özel olarak çalışmış ve tasarlamıştır. Ailenin geniş olmasından dolayı 3 katlı ve 22 odalı yapmıştır. Konak bugün ki haliyle korunmaktadır.

Konağa 3 farklı kapıdan giriş yapılmaktadır. Sol kapı selamlık alanının, orta kapı misafirler için giriş olarak kullanılmakta ve sağ kapı ise konakta bulunan çalışanların konak sakinlerine görünmeden giriş yaptıkları kapıdır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.49. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Sol Yönündeki Giriş Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Sol kapı girişi selamlık için ayrılmıştır. Selamlık, kadın ve erkeğin farklı mekânlar içerisinde giriş yapması gerektiğini vurgulamaktadır. Kadının mahrem olması, gelen erkek misafirlerin kadınları görmemesi için böyle bir çözüm düşünülmüştür. Bu durum, toplumsal yapı içerisinde din faktörünün ne kadar önemli olduğunu anlatmakta aynı zamanda anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü de yansıtmaktadır.

Şekil 4.50. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Orta Yönündeki Giriş Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Orta kapı girişi haremlik olarak ayrılmıştır. Haremlik, kadınlara özgü bir özel mekândır. Kadınların mahrem oluşundan dolayı erkek misafirlerin bu mekânlardan giriş yapmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durum toplumsal yapı içerisinde din faktörünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda gelenek göreneklerin devam ettirilmesi önemli olduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır.

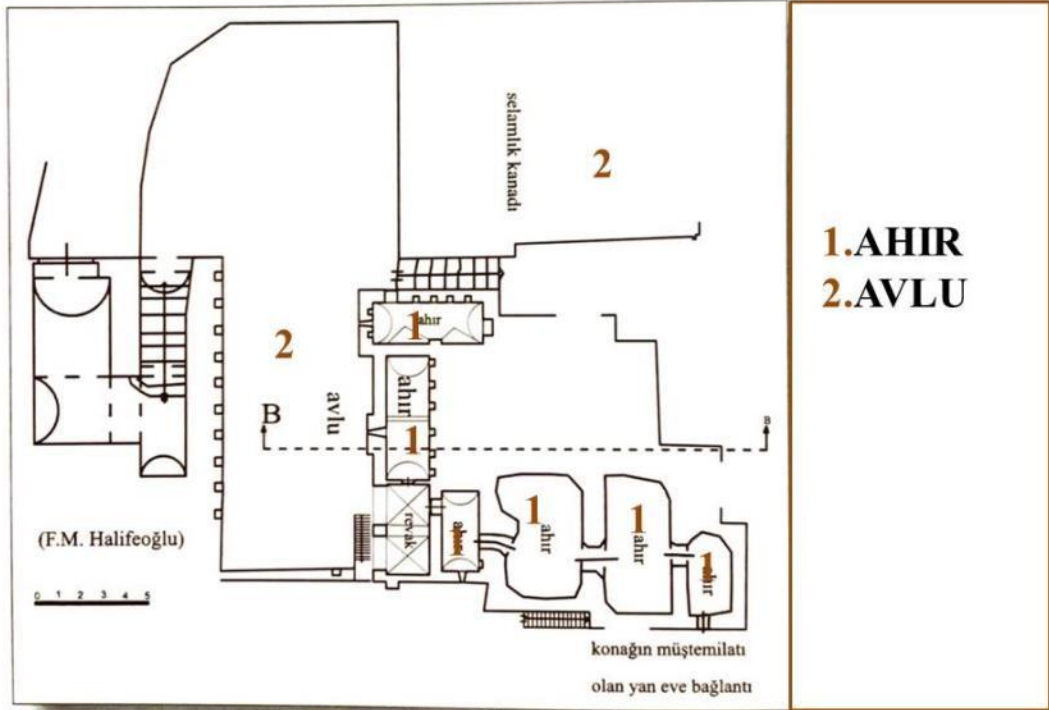

Şekil 4.51. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Sağ Yönündeki Giriş Bölümü (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2019).

Sağ kapı girişi ise konakta yaşayan çalışanlar için ayrılmıştır. Bunun sebebi çalışanların konak sakinlerinden ayrı farklı bir kapıdan yapıya girmeleri gerektiğini düşünölmektedir.

Konağın 22 adet odası, çok sayıda mutfak, ahırları, terasları, su kuyuları ve tuvaletleri bulunmaktadır. Ahırlar ailenin geçim kaynağı olmuştur. Konak, kasır şeklinde yapılmıştır. Bunun sebebi ise aynı anda 3 aile tarafından kullanılmasıdır. Birinci bölüm Hüsamettin Öztürk, ikinci bölüm Hüseyin Öztürk tarafından kullanılmaktadır. Ancak üçüncü bölüm şu anda aktif durumda değildir (Yıldız, 2011).

Bodrum kat planı Şekil 4.52’de göröldüğü üzere dikdörtgen şeklindedir. Kuzey-güney doğrultusunda yer almaktadır. Bodrum katta, iki gözlü revak, altı ahır ve taştan oyma mağaralar ve mağaraların içinde su kuyuları mevcuttur (Yıldız, 2011).

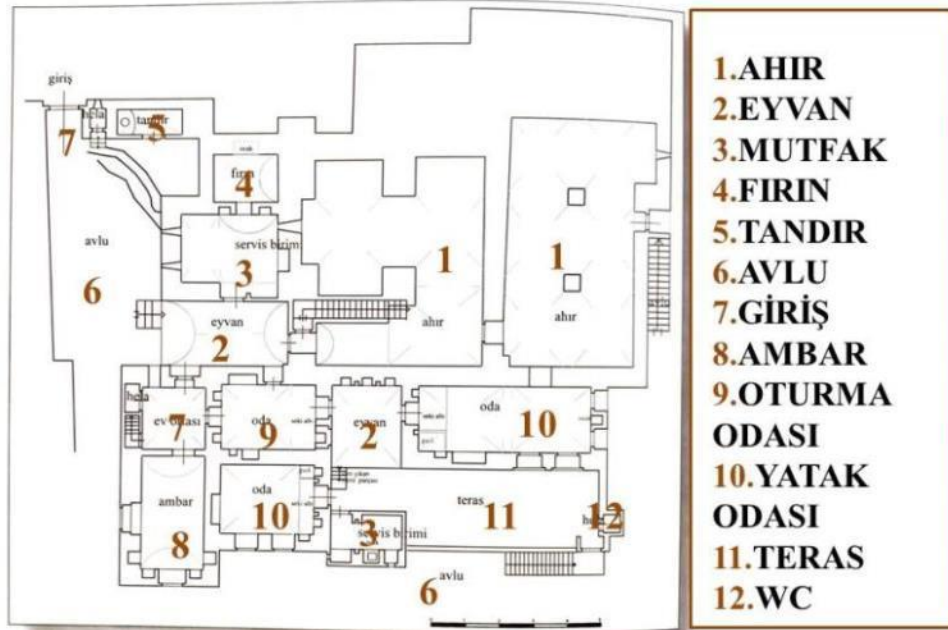
Şekil 4.52. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Bodrum Kat Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 4.53. Şekil 4.54. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Bodrum Katında Bulunan Mağara Ve Su Kuyusu (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Bodrum katında bulunan mağaralar, ahırlar ve su kuyusu toplumsal yapı içerisinde aile unsurunun önemini ve gelenek göreneklerine sadık kalındığını göstermektedir. Ayrıca böyle bir yapılaşma anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır.

Hacı Abdullah Bey konağının zemin kat planı Şekil 5.55'de görüldüğü üzere dikdörtgen şeklindedir. Kuzey-güney doğrultusunda yer almaktadır. Zemin kat planında eyvanlar, odalar, ahırlar ve servis mekânları yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.55. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Zemin Kat Planı (Yıldız, 2011).

Zemin katta bulunan avlu bölümü, L şeklinde olup zemin döşemesi taştan yapılmıştır. Kuzeyde ve Güney de yer alan iki kapıdan da avluya geçiş sağlanır. Kuzeyde yer alan giriş kapısı, basık kemerli ve dıştan sivri kemerle kuşatılmıştır. Güney de yer alan giriş kapısı ise basık kemerli ve sivri kemer alınıklıdır. Orta bölümde avluya açılan sivri kemerli bir eyvan mevcuttur (Yıldız, 2011).

Avlu bölümüne açılan kapıların sivri kemerlerle kuşatılması görkemli bir yapının olduğunu göstermektedir. Bu durum ise konağın girişinden itibaren maddi kültürün önemini yansıtmaktadır.

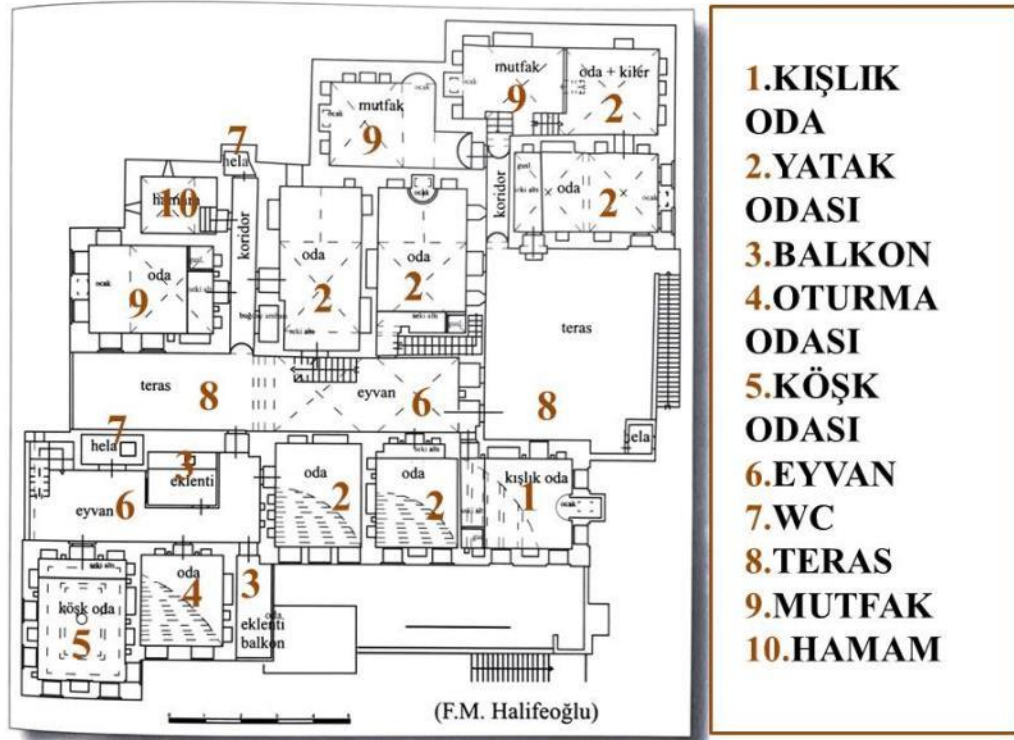
Şekil 4.56. Şekil 4.57. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Zemin Katında Bulunan Avlu Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Servis birimine (mutfak) ise basık kemerli bir kapıdan giriş yapılır. Yuvarlak kemerli ocak nişi ve fırın mevcuttur. Fırın, eski dönemlerde ekmek pişirmek için kullanılırdı. Günümüzde ise kullanılmamaktadır. Teras bölümü dikdörtgen planlıdır. Taş duvarlı bir korkuluklarla çevrilmiştir. Teras bölümünden aynı zamanda ıslak hacim ve bir oda geçiş sağlanmaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.58. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Zemin Katında Bulunan Teras Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Üst kat planı Şekil 4.59'da görüldüğü üzere dikdörtgen şeklindedir. Üst katta konağın en gözde odası köşk odası, hamam, mutfaklar, eyvanlar, teraslar ve odalar mevcuttur (Yıldız, 2011).

Şekil 4.59. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).

Çalışmamın bu bölümünde ise konağın iç mekânların planlarıyla ve fotoğraflarıyla analiz edilmiştir.

Köşk odasına basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. Bu kapı, dıştan silmelerle hareketlendirilen, üç kemerle kuşatılmış, alınlık bölümü mazgal bir pencereye yer verilen ve pencere süslemesi testere nişi olan bir çerçeveye kuşatılmıştır. Konağın, en süslü dikkat çekici odası köşk odasıdır. Bu oda Şekil 4.60’da görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve düz tavanla örtülmüştür (Yıldız, 2011).

Şekil 4.60. Hacı Abdullah Bey Konağı’nın Köşk Odasının Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 4.61. ve 4.62. Hacı Abdullah Bey Konağı’nın Köşk Odasının Kapı Detayı (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).

Şekil 4.63. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Köşk odasının doğu cephesindeki duvardan sivri kemerli bir niş, kuzeyinde ve güneyinde ise dikdörtgen formda birer pencere bulunmaktadır. Odanın, Güneydoğu köşesinde yuvarlak kemerli büyük bir niş ve pencere arasında da dilimli kaş kemerli küçük bir niş mevcuttur. Duvar ve tavan arasında vitraylı mazgal pencereler mevcuttur. Odanın güney cephesindeki duvarda ortada yuvarlak kemerli bir kapı, onun sağında ve solunda dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemer alınlıklı birer küçük nişler yer almaktadır. Güneydoğu ve Güneybatı köşelerinde ise sivri kemerli nişler mevcuttur. Duvarın üst kısmında dikdörtgen formlu ve sivri kemerli nişler yer almaktadır. Kuzeybatı yönünde ise dikdörtgen açıklı pencere mevcuttur. Pencerenin doğusunda dilimli kaş kemerli bir niş, onunda üstünde aynalık vardır. Aynalığın, ayna yerleştirilen orta kısmı dikdörtgen bir çerçeve şeklinde olup biri bitkisel diğeri ise örgü motifli iki bordürler dört yönde çevrilmiştir. Aynalığın, üst kısmı taçlandırılmış, hem üst hem de yan kısımlar bitkisel süslemeler ile hareketlendirilmiştir (Yıldız, 2011).

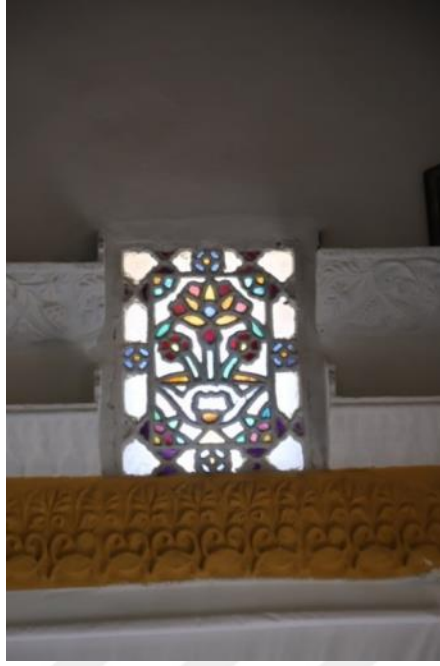
Köşk odasının, batı duvarının üst kısımlarında vitraylı mazgal pencere açılmıştır. Güney duvarında ise orta bölümde düz atkılı bir niş, onun iki yanında dikdörtgen formlu birer pencere bulunmaktadır. Ortadaki nişin üst kısmı istiridye yivli süslemeler ile hareketlendirilmiştir. Bahsettiğimiz bu niş bitkisel karakterli bir bordürle dört yandan çevrilmiştir. Güney cephesindeki duvarın üst kısmından vitraylı iki pencere açılmıştır (Yıldız, 2011).

Köşk odasının, duvarlarının tümü Şekil 4.64’de görüldüğü üzere dört yönde de üç bordürle hareketlendirilmiştir. En alt ta ki bordür geometrik ve bitkisel süslemeli, ortadaki bordür mukarnas süslemeli, en üstteki bordür natüralist bitkisel süslemelidir (Yıldız, 2011).

Şekil 4.64. Hacı Abdullah Bey Konağı’nın Köşk Odasının Duvar Detayları
(Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Köşk odasında bulunan vitraylı mazgal pencereler hem saydamlığı hem de görsel bir zenginliği ifade etmektedir. Bakınız Şekil 4.65’de Bu durum maddi kültürü yansıtmaktadır. Köşk odasında birçok süsleme motifi yer alır. Aynalığın etrafını saran, bitkisel lale ve örgü motifleri hem estetik açıdan daha etkileyici kılmakla beraber dini inanışlara göre Tanrı’yı temsil eden lale figürü başköşeye işlenmiştir. Bakınız Şekil 4.66’da (Bal, 2013). Bu durum ise toplumsal yapı içerisinde manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 4.65. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasında Bulunan Vitraylı Mazgal Pencere (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).

Şekil 4.66. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasında Bulunan Aynalık (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Ortadaki nişin üst kısımları istiridye yivli süslemeler yapılmıştır. İstiridye motifinin anlamı ise yeniden doğuş, ikinci hayat anlamını ifade etmektedir (Ramage, 1991). Süsleme tekniklerinden bir diğeri ise mukarnas süslemesidir. Mukarnas, İslam mimarisinin en önemli dekoratif ve yapısal unsurlarından biri olmakla beraber teknik ve estetik açısından çok önemlidir (Mülayim, 2006). Bu süslemeler ise manevi kültürün izlerini taşımaktadır.

Köşk odasında bulunan oymalı örtüler, koltuklar, kırilentler gibi mobilyaların bir kısmı eskiye sadık kalınmıştır. Fakat halı, avize gibi donatılar yenilenmiş ve günümüzde kullanılan eşyalardır. Oturma düzeninin başta sedirin konması ailenin büyüklerinin oturması için ve diğer koltukların karşılıklı olması ve salonun ortasının boş bırakılması bütün ailenin saygı anlamında birbirini görerek oturma biçimidir. Ortada bulunan tunçtan yapılmış sebili kahve mangal donatısı ise eski dönemlerde mırra (kahve) yapmak için kullanılırdı. Eşyaların eskiye sadık kalınarak geçmişten kalan eşyalarla nesneler belleğini nesilden nesille geçilerek kullanılması kimlik belleğini ve gelenek ve göreneklerin devam etmesi ise anlam aktarımı belleğiyle birlikte manevi kültürün etkisini yansıtmaktadır.

Köşk odasının Şekil 4.67. ve Şekil 4.68’de görülmekte olan köşe bölümlerinde lambalıklar mevcuttur. Bu lambalıkların kullanım amacı ise eski dönemde elektriğin çok etkin olmaması nedeniyle aydınlatma işlevini gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu lambalıkların halen görülmesi toplumsal yapı olan bilgi faktörünün içerisinde nesilden nesille geçilen kimlik belleğini ve geçmişten kalması ile nesneler belleğini yansıtmaktadır. Bu köşeliklerin alt kısımları dilimli kemer şeklinde hareketlendirilmiştir. Nişlerin içerisinde dini kitaplar yer almaktadır. Dini kitapların yer alması ise toplumsal yapı olan din faktörünün etkisiyle manevi kültürün izlerini taşımaktadır. Aynı zamanda köşeliklerde ahşap dolaplar, dolapların üstünde zücaciye donatıları ve oymalı örtüler, sandalyeler yer almaktadır. Fakat eskiye sadık kalınmayan donatılar da mevcuttur. Ahşap dolapların kullanılması ve zücaciye donatıların olması maddi kültürü yansıtırken, eskiden kalan oymalı örtüler ve sandalyeler olması nesneler belleğini ve günümüze kadar gelmesi ise kimlik belleğiyle birlikte manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 4.67. ve Şekil 4.68. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Duvar Köşelikleri (Fotoğraf. Yücesoy, S. 2020).

Tavanı geçmiş döneme sadık kalarak ahşap malzeme ile dıştan içe doğru kademelenme yapan bordürlerle dört yönde çevrilmiştir. Bu bordürler kalem işi ve bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Tavanın orta kısmı iki silme ve mukarnas bir bordürle sınırlandırılmış, dört köşede beş kollu birer yıldız süslemesine yer verilmiştir. Ortada ise iç içe geçen sekiz kollu üç yıldız süslemesi bulunmaktadır. En dışta ki yıldızın kolları birer palmet süslemesi ile hareketlendirilmiş olup ortalarda da bitkisel süslemelere yer verilmiştir (Yıldız, 2011).

Şekil 4.69. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Köşk Odasının Tavan Detayı (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).

Tavan da kullanılan işlemler ve motiflerin anlamları şöyledir:

Mukarnas süslemesi, İslam mimarisinin en önemli dekoratif ve yapısal unsurlarından biri olmakla beraber teknik ve estetik açısından çok önemlidir (Mülayim, 2006).

Yıldız motifleri, Türk-İslam dönemlerinde şeytanı uzaklaştırmak ve zehirlenmeye karşı tılsım niyetine yapılmaktadır. Tanrının güçlerinin, yani dört köşe-sekiz bucağa, hükmettiğini sembolize eder (Çam, 1993).

Palmet süslemeleri, nevruz çiçeği görselidir. Nevruz çiçeğinin anlamı ise bolluk, bereket ve şifayı sembolize eder (Url-2).

Bu işlemlerin toplumsal yapı içerisinde din ve bilgi faktörünün etkisiyle nesneler belleği ve kimlik belleğiyle birlikte maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Yukarıda belirtilen yapıların iç mekân analizleri neticesinde saptanan bulgular aşağıdaki gibi listelenmiştir. 3. Bölümde tek tek açıklanmış olan bellekler, mekânın içerisinde kullanılan mimari elamanlarla karşılık bulmaktadır. Örneğin, motifler kimlik belleğini, nişler içerisinde kullanılan objeler nesneler belleğini ve manevi kültürü, gelenek göreneklerimizden gelen alışkanlıklar anlam aktarımı belleği ile maddi kültürü temsil etmekte ve iç mekândaki yerleştirmeleri bu düzene göre yapıldığı tespit edilmiştir.

Nişler ve nişlerde yer alan dini kitaplar, kemerler, eskiye sadık kalınan mobilyalar, oymalı örtüler, koltuklar, tunç sebili kahve mangalı gibi eşyalar nesneler ve kimlik belleği ile birlikte manevi kültüre göre düzenlendiği görülmektedir. Bahsedilen kültür ve bellek çeşitleri hemen hemen hepsi Hacı Abdullah Bey konağının özellikle köşk odasında baskın bir şekilde izlenmektedir.

Üst katta bulunan yatak odası dikdörtgen planlı ve düz tavanla örtülüdür. Orijinalde bir bütün olan bu oda daha sonraki yıllarda araya ince duvar örülerek birbirinden bağımsız hale getirilmiştir (Yıldız, 2011).

Yatak odasının doğu cephesindeki duvarından ortada yuvarlak kemerli yüklük, onun iki yanında dilimli kaş kemerli birer küçük niş, doğu ve batısında sivri kemerli birer niş bulunmaktadır. Güney cephesindeki duvarında ise ortada sivri kemerli giriş kapısı, onun iki yanında dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemer alınlıklı birer küçük niş ve sivri kemerli birer niş yer almaktadır. Batı duvarı ise sağırdır. Kuzey cephesindeki duvarın altında ortada yuvarlak kemerli bir niş, onun doğu ve batısında düz lentolu birer pencere mevcuttur (Yıldız, 2011).

Şekil 4.70. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Şekil 4.71. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Yatak odasının içerisinde bulunan nişlerin içinde, dini kitaplar gibi özel eşyalar yer almaktadır. Bunun nedeni ise toplumsal yapı olan din faktörüdür. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır. Orta bölümde yer alan ahşap dolaptan yapılan bir niş ve yüklük mevcuttur. Dolap ve yüklüğün içinde yer yatakları, yorganlar, vb. eşyalar bulunmaktadır. Burada görülmekte olan topluluk halinde yaşama nesneler belleği ve eskiden kalan eşyaların halen durması nesilden nesillere aktarılan kimlik belleğiyle birlikte manevi kültür bu mekânda ağır basmaktadır.

Ayrıca oda da bulunan muhtemelen Hacı Abdullah Bey'in ve eşinin kıyafetleri, sandıklar ve oymalı örtüler mevcuttur. Bu durum ise eşyaların günümüze kadar sürdürülmesi kimlik, nesneler belleğini yansıtırken gelenek ve göreneklerin korunması anlam aktarımı belleğiyle birlikte manevi kültürü yansıtmaktadır.

Holün, doğu cephesinde dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülü bir oda yer almaktadır. Odanın içerisinde iki pencere, dikdörtgen formlu birer nişçik, yuvarlak kemerli birer niş ve yüklük ve düz lentolu iki pencere bulunmaktadır. Fakat günümüzde bu pencereler kapatılarak nişe çevrilmiştir. Odanın bir diğer köşesinde Şekil 4.61'de görüldüğü üzere dikdörtgen formlu abdestlik yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.72. ve 4.73. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın 2. Yatak Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

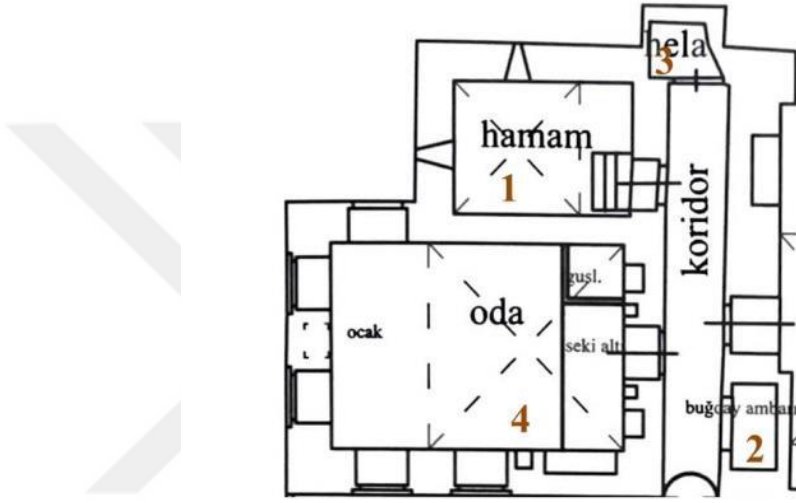
Yatak odasının içerisinde bulunan nişlerin içinde, dini kitaplar gibi özel eşyalar yer almaktadır. Bunun nedeni ise toplumsal yapı olan din faktörüdür. Din faktörü de beraberinde manevi kültürü yansıtmaktadır. Orta bölümde yüklük mevcuttur. Yüklüğün içinde yer yatakları, yorganlar, vb. eşyalar bulunmaktadır. Burada görülen topluluk halinde yaşama kültürü olan nesneler ve kimlik belleği ile manevi kültür bu mekânda ağır basmaktadır.

Ayrıca odanın bir köşesinde abdest alma yeri vardır. Hem odanın içinde böyle bir alanın olması hem de abdest almak için kullanılan donatıların eskiyi korumuş olması toplumsal yapı içerisinde din faktörünü ele alarak oluşan nesneler ve anlam aktarımı belleğini ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Hacı Abdullah Bey konağının hamam bölümü Şekil 4.74. 1 numaralı alanda görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve üzeri beşik tonozla örtülüdür. Hamamın içerisinde aydınlık sağlaması için iki adet mazgal pencere yapılmıştır. Hamam alt kattaki fırın bölümünün üstüne inşa edilmiştir. Bunun nedeni ise hamamın ısıtılmasından dolayı fırının ateşinden yararlanılmasıdır (Yıldız, 2011).

Konağın içerisinde hamamın bulunması, konak sakinlerinin geniş ve büyük bir aile olması ve konağın gösterişli olmasından dolayı yapılmıştır. Bu durum hem konağa görkemli bir hale getirmesi maddi kültürü yansıtırken hem de gelenek ve görenekleri sürdürmesi anlam aktarımı belleğini yansıtmaktadır. Ayrıca günümüze kadar korunması ise nesilden nesillere geçilerek kimlik belleğiyle birlikte manevi kültürü yansıtmaktadır.

Holün, kuzeybatı köşesinde buğday ambarı mevcuttur. Ambar, Şekil 4.74. 2 numaralı alanda görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve üzeri düz tavanla örtülüdür. Ambar kışın buğday depolamak için yapılmıştır. Güney cephesinde ise ıslak alan (tuvalet) mevcuttur. Şekil 4.74. 3 numaralı alanda görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve duvarları dışarı taşıntı yapmaktadır. Aynı zamanda küçük bir penceresi mevcuttur. Holün, başka bir köşesinden mutfak bölümüne diğer bir köşeden ise odaya açılan kapılar mevcuttur. Mutfak bölümü, Şekil 4.74. 4 numaralı alanda görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Yuvarlak kemerli ocak, sivri kemerli niş ve mazgal pencere yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.74. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Hamam, Buğday Ambarı, Tuvalet Ve Mutfak Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 4.75. ve Şekil 4.76. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Üst Katında Bulunan Şekil 4.74. de 4 Numaralı Mutfak Bölümü (Yücesoy, S. 2020).

Üst katta bulunan mutfak tavanının çapraz tonozla örtülmesi, sivri kemerli nişlerin bulunması, mutfak eşyalarının yer alması için, mazgal pencereler ise tavanının alçak olmasından dolayı içeriye aydınlık sağlaması için açılmıştır. Günümüzde de devamlılığı korunmaktadır. Nişlerin sivri kemerli olması maddi kültürü yansıtırken, günümüzde de kullanılması manevi kültürü yansıtmaktadır.

Konağın büyük mutfak bölümü ise diğer odalar gibi dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Güney cephesindeki duvarın orta bölümünde yarım daire şeklinde ocak nişi onun iki yanında sivri kemerli birer niş mevcuttur. Ocağın davlumbaz kısmı yerden 20 m yüksekliktedir. Ocağın gövde kısmı yarım üçgen şeklinde olup, piramidal ve bir külahla örülmüş, külah ise palmet süslemesiyle yedi bordürler hareketlendirilmiştir (Yıldız, 2011).

Şekil 4.77. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Mutfak Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

En altta ki bordürde Maşallah yazıları, diğer bordürlerde yedişer küçük nişler vardır. Bu küçük nişler arasında balıksırtı süslemeleri ile hareketlendirilmiştir. Ocağın üstte yer alan iki nişin yanında dışa taşıntılı birer mukarnas bordür vardır (Yıldız, 2011). Bakınız; Şekil 4.78. ve Şekil 4. 79.

Şekil 4.78. ve 4.79. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Mutfak Bölümünün Ocak Nişi Detayı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Ocağın gövde kısmının, pramidal şeklinde olması sonsuzluğu sembolize etmektedir (Url-3). Bu sonsuzluk sembolü manevi kültürü yansıtmaktadır. Palmet süslemeler ise zafer eylemini sembolize etmektedir (Url-2). Zafer sembolü ise maddi kültürü yansıtmaktadır.

Gövde kısmının en altta ki bordürde 'Maşallah' yazısı İslam dininin önemini vurgulamaktadır. Bu durum din faktörünün etkisiyle manevi kültürü yansıtmaktadır.

Diğer bordürler ise balıksırtı ve mukarnas şeklinde süslenmiştir. Balıksırtı süslemesi, bolluk, bereketin temsil eder (Wilkinson, 2009). Mukarnas süslemesi ise İslam mimarisinin en önemli dekoratif ve yapısal unsurlarından biri olmakla beraber teknik ve estetik açısından çok önemlidir (Mülayim, 2006). Kullanılan süsleme ve motifler toplumsal yapı içerisinde din, aile ve bilgi birlikteliklerinin altında geçmişten izler taşıyarak nesneler belleğini, geleneklerin devam etmesi ile anlam aktarımı belleği içerisinde manevi kültürü yansıtmaktadır.

Mutfakta oturma eylemi eski dönemlerden kalma yer sofrası şeklinde devamlığını sürdürmektedir. Mutfağın tam ortasında bulunan sini tepsisi, yemek kültürlerinin, bütün ailenin topluluk halinde yemeklerini beraber yemesi şeklindedir. Bu durum aile birlikteliğinin nesilden nesille geçerek kimlik belleğini, gelenek ve göreneklerin korunmasıyla anlam aktarımı belleğiyle birlikte manevi kültürü yansıtmaktadır.

Hacı Abdullah Bey konağının kışlık odası Güneydoğu köşesinde bulunan Şekil 4.80’de görüldüğü üzere sivri kemerli giriş kapısı ile yüklük arasında dikdörtgen formlu küçük nişler yer almaktadır. Duvarının ortasında yuvarlak kemerli ocak, dikdörtgen formlu pencere ve alçı süslemeli iki adet vitraylı mazgal pencere mevcuttur. Ocak nişi, yuvarlak kemerli ve sivri kemer alınlıklıdır. Dıştan alçı süslemeli bir çerçeve içine alınmış olup çerçevede geometrik düğüm ve kabartma süslemeleri vardır (Yıldız, 2011).

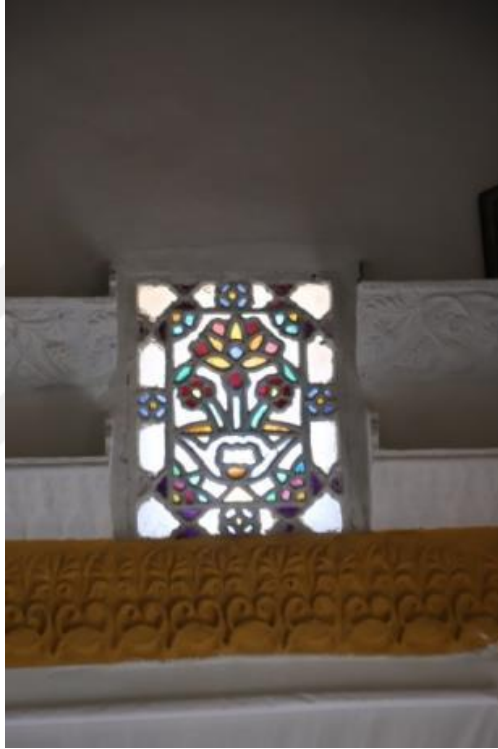

Şekil 4.80. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Kışlık Oda Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 4.81. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Kışlık Odası (Yıldız, 2011).

Kışlık oda da bulunan Şekil 4.82’de görüldüğü üzere vitray pencereler hem saydamlığı hem de görsel bir zenginliği ifade ederken maddi kültürü yansıtmaktadır. Oda da bulunan küçük nişler kullanım amacı özel eşyaların dini kitapların yer alması ve lambalıkların konması için yapılmıştır. Bu lambalıkların kullanım amacı ise eski dönemde elektriğin çok etkin olmaması nedeniyle aydınlatma işlevini gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu lambalıkların halen görülmesi toplumsal yapı olan bilgi faktörünün içerisinde nesilden nesille geçilen kimlik belleğini ve geçmişten kalması ile nesneler belleğini yansıtmaktadır. Küçük nişlere konulan dini kitaplar ise din faktörünün etkisiyle manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 4.82. Hacı Abdullah Bey Konağı’nın Kışlık Odasında Bulunan Vitraylı Mazgal Pencereler (Fotoğraf: Karabetça, A.R. 2018).

Odanın kışlık olarak adlandırılmasının nedeni orta bölümde yapılan ocak nişinden kaynaklanmaktadır. Ocak nişi, ısınmak için yapılmıştır. Eski dönemlerde ısınma eylemi zor şartlar altında bu şekilde uygulanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar korunduğundan dolayı anlam aktarımı belleğini ve nesilden nesille geçtiğinden ötürü kimlik belleğiyle birlikte manevi kültürü yansıtmaktadır.

Ocak nişinin etrafını saran geometrik düğümler ve bitkisel işlemler Orta Çağdan esinlenerek yapılmıştır (Esin, 2004). Bu işlemler ise geçmişten günümüze yansıdığından dolayı nesneler belleğiyle birlikte manevi kültürü yansıtmaktadır.

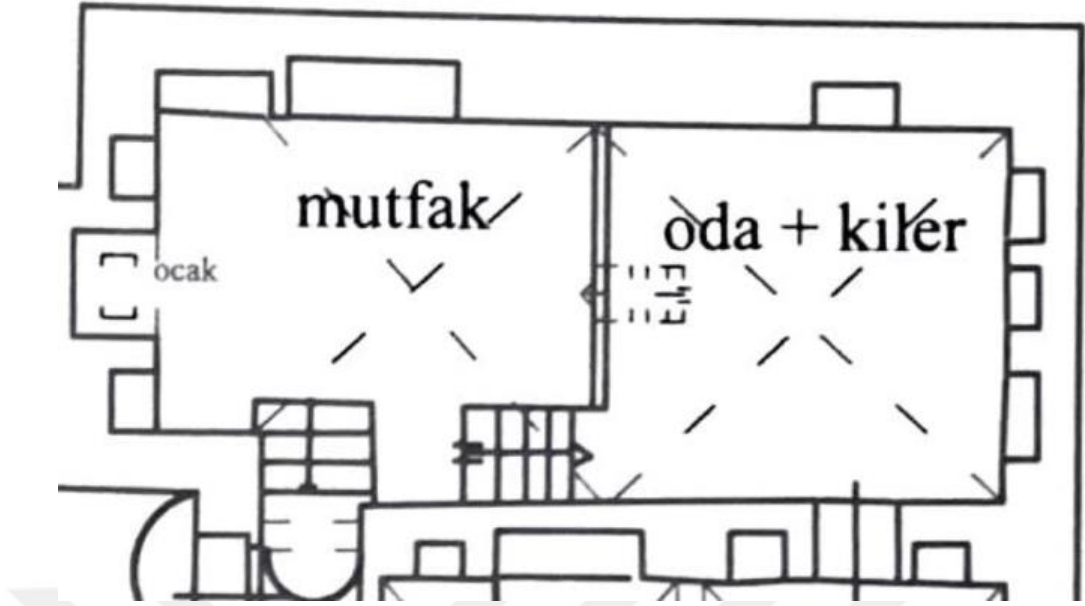
Kışlık odanın tavanı Şekil 4.83’de görüldüğü üzere on ahşap direğin taşıdığı düz tavanla örtülüdür. Ahşap direkler bitkisel karakterli kalem işi süslemeleriyle bezenmiştir (Yıldız, 2011).

Şekil 4.83. Hacı Abdullah Bey Konağı’nın Kışlık Odasının Tavan Detayı (Yıldız, 2011).

Tavanın ahşaptan ve üzerine kalem işi süslemelerin yapılması, gösterişi ve zenginliği sembolize ettiğinden dolayı maddi kültürü yansıtmaktadır.

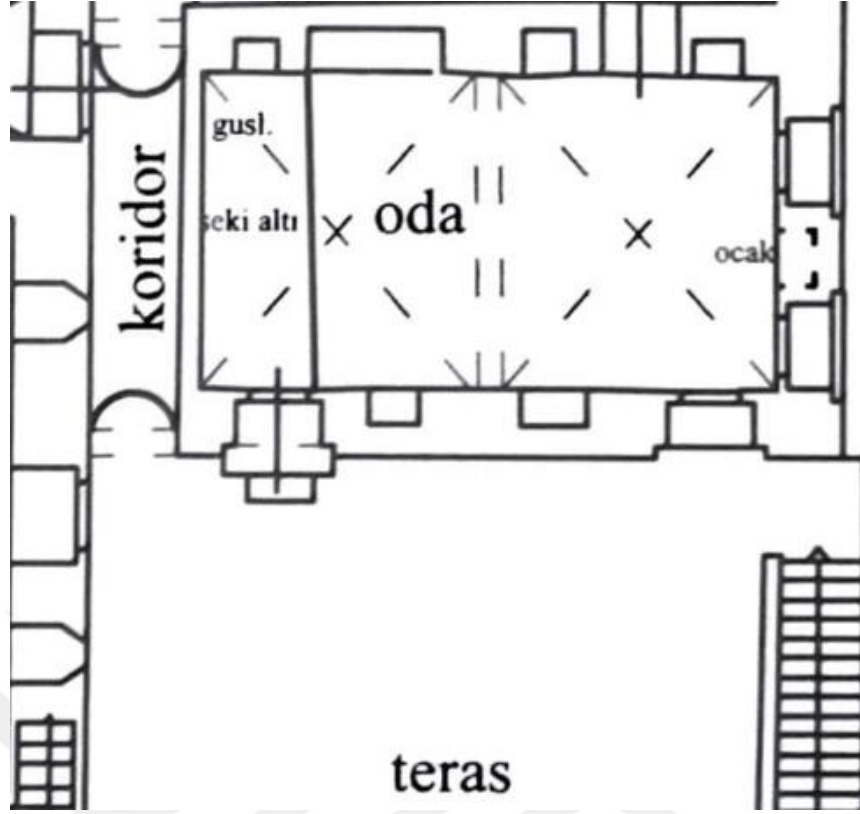
Holün, bir diğer köşesine bulunan kapı ise misafir odasına ve mutfak bölümüne açılmaktadır. Şekil 4.84’de görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. İki bölümden oluşan mutfak bölümüne üç basamakla inilmektedir. Mutfağın içinde yuvarlak ve dikdörtgen kemerli nişler ve mazgal pencere bulunmaktadır. Oturma odasının diğer bölümüne ise 1.26 m yükseklikte olduğu için beş basamakla çıkılmaktadır. Bu bölümde ise yuvarlak kemerli üç niş ve dikdörtgen formlu bir pencere mevcuttur (Yıldız, 2011).

Şekil 4.84. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Oturma Odası İle Mutfak Planı (Yıldız, 2011).

Misafir odasının tavanı çapraz tonozla örtülmesi ve kemerlerin olması maddi kültürü yansıtmaktadır. Duvarlarda bulunan nişler ise dini kitapların konması için yapılmıştır. Bu durum da din faktörü içerisinde anlam aktarımı belleğini ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Teras bölümünün başka bir köşesinde yer alan basık kemerli ve sivri kemer alınlıklı bir kapı ile başka bir yatak odasına geçiş sağlanır. Bahsi geçen yatak odası ise diğer odalar gibi Şekil 4.85'de görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Üst örtü, ortada bir sivri kemerle desteklenmiştir. Doğu duvarı sağırdır. Güney duvarında ise ortada düz atkılı sivri kemer alınlıklı bir kapı ve onun batısında da dilimli kaş kemerli bir niş bulunmaktadır. Kapının doğusunda ise yuvarlak kemerli yüklük ile dilimli kaş kemerli iki niş mevcut olup, batı duvarının alt kısmında düz lentolu dikdörtgen formu, üst kısmında ise mazgal şeklinde iki adet pencere bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesinde ise düz lentolu giriş kapısı, kuzeybatı cephesinde düz lentolu dikdörtgen formu pencere ve bunların arasında da sivri kemerli iki adet niş yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.85. Hacı Abdullah Bey Konağı'nın Yatak Odasının Planı (Yıldız, 2011).

Yatak odasının çapraz tonozla örtülmesi ve sivri kenarla desteklenmiş olması maddi kültürü yansıtmaktadır. Odanın içinde yüklüğün bulunması yer yatakları ve yorganların konması için yapılmıştır. Bu durum toplumsal yapı içerisinde geleneklerden gelen nesneler ve anlam aktarımı belleğini yansıtmaktadır. Duvarlarda bulunan nişler ise dini kitapların konması için yapılmıştır. Bu durum da din faktörü içerisinde anlam aktarımı belleğini ve manevi kültürü yansıtmaktadır. Odanın daha fazla aydınlık olması için de mazgal pencereler açılmıştır.

4.1.2. Abdullatif Özbek Konağı

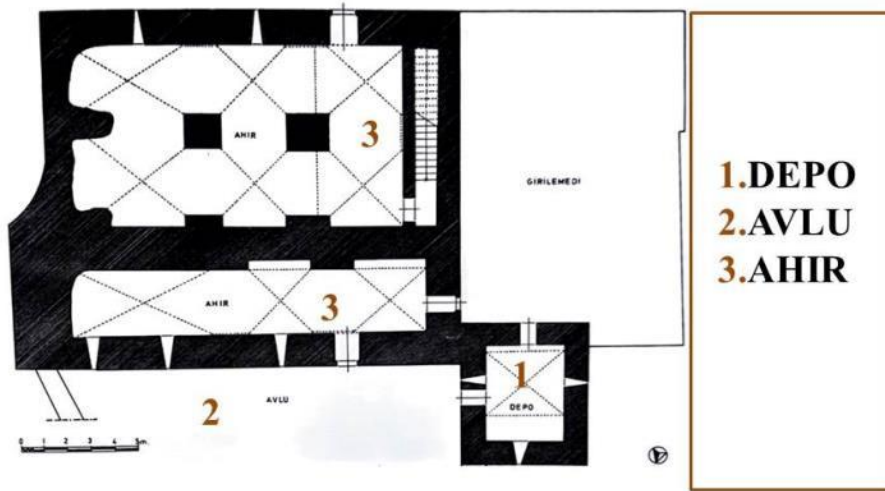
Abdullatif Özbek 1873 yılında Mardin'in Savur ilçesinde doğmuştur. Savur Belediye Başkanlığı gibi birçok önemli görevde yer almıştır. 1926 yılında çıkan bir isyan sonucu Manisa'ya sürgün edilmiştir. Görevini tamamladıktan sonra doğup büyüdüğü Savur ilçesine geri dönmüştür (Bekin, 2009).

Abdullatif Özbek, Hacı Abdullah Bey gibi geniş ve varlıklı bir aile değildi. Daha küçük bir aile olduğundan dolayı az odalı ve az katlı yapı yapmaya gücü yetebildi. Bu durum da maddi kültürü yansıtmaktadır.

Abdullatif Özbek Konağı, Mardin'in Savur ilçesinin Gazi mahallesinde bulunmaktadır. 1234 yılında yapımına başladığı bilinmektedir. Konağı büyütmeye maddi durumu elverişli olmayan Abdullatif Özbek'in akrabası olan Hacı Abdullah Bey konağa 1257 ile 1841 yılları arasında eklemeler yaptırmıştır (Yıldız, 2011). Akrabaların birbirine olan desteği maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Abdullatif Özbek konağı Şekil 4.86'da görüldüğü üzere dikdörtgen planlıdır. 2 katlı, avlulu ve tek eyvanlı olup düz damla örtülüdür (Yıldız, 2011).

Günümüzde konağın bir bölümünü Ziya Özbek, köşk odasını ve onun alt katında Nusret Öztürk kullanmaktadır. Konak düzgün kesme taştan inşa edilmiş olup günümüzde de dayanıklı durumdadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.86. Abdullatif Özbek Konağı'nın Zemin Kat Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 4.87. Abdullatif Özbek Konağı'nın Dış Cephe Görünümü (Yıldız, 2011).

Abdullatif Özbek konağının zemin kat planı dikdörtgen şeklindedir. Zemin katta, ahır ve depo yer almaktadır. Bu bölümlere geçiş sağlayan orta nokta ise avlu mekânıdır. Fakat avlu, orijinalde dikdörtgen planlıyken orijinale sadık kalınmamış ve günümüzde yeni bölümler inşa edilerek bozulmuştur (Yıldız, 2011).

Konağın avlu bölümüne, kuzey cephesinde yer alan basık kemerli bir kapıdan giriş yapılır. Şekil 4.88'de görseli olan kapı dıştan sivri bir kemerle kuşatılmış olup kanatları ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Şekil 4.89'da görseli olan kapının üzerine dökme demirden yapılan ve stilize kuş motifi olan kapı tokmağı mevcuttur (Yıldız, 2011). Kuş şeklinde yapılmasının sebebi ise kutsallığı, özlemi ve haber beklentisini ifade etmektedir (Url-5).

Şekil 4.88. Şekil 4.89. Abdullatif Özbek Konağı'nın Giriş Kapısı Ve Kapının Tokmağı (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Avlu, orijinalde dikdörtgen planlıyken orijinale sadık kalınmamış ve günümüzde yeni bölümler inşa edilerek bozulmuştur. Avludan açılan bir kapı ile ahır bölümüne, başka bir kapı ile depo bölümüne geçiş sağlanır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.90’da görülmekte olan ahır bölümüne ise basık kemerli bir kapıdan geçiş sağlanır. Ahır, dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Ahır alanının doğu duvarı, yontulan kayanın üzerine inşa edildiğinden dolayı yamuk ve sağırdır. Diğer duvarlarda ise sivri kemerli bir kapı ve üç adet mazgal pencere mevcuttur. Ahırın iç duvarları kaba yonu taştan inşa edilmiştir (Yıldız, 2011).

Avluda bulunan bir diğer ahıra basık kemerli bir kapıdan geçiş sağlanır. Diğer ahır gibi dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Ahırın duvarları ana kayanın yontulmasıyla inşa edilmiştir. Ahırın bir köşesinde bulunan 17 basamaklı merdiven ile üst kata geçiş sağlanmaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.90. Abdullatif Özbek Konağı’nın Ahır Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Zemin katta bulunan ahır bölümünde duvarlarda sivri kemerli nişler bulunmaktadır. Eski görünümüyle maddi durumu yansıtırken günümüzde bunu görememekteyiz. Duvarlarda yapılan nişlerin kullanım amacı ise ahırda bakılan hayvanlar için yemlik alanları oluşturulmuştur. Fakat eskiye sadık kalınamamış ve günümüzde bakımsız durumdadır. Bu durum da manevi kültürü yansıtmaktadır.

Şekil 4.91’de görülmekte olan depo bölümüne avluda yer alan düz atkılı dikdörtgen formu içten yuvarlak kemerli bir kapıdan geçiş sağlanır. Depo dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Depodan avluya açılan bir mazgal pencere ve ahıra geçişi sağlanan düz atkılı dikdörtgen formu bir kapı mevcuttur. Fakat günümüzde bu kapı kapatılmıştır (Yıldız, 2011).

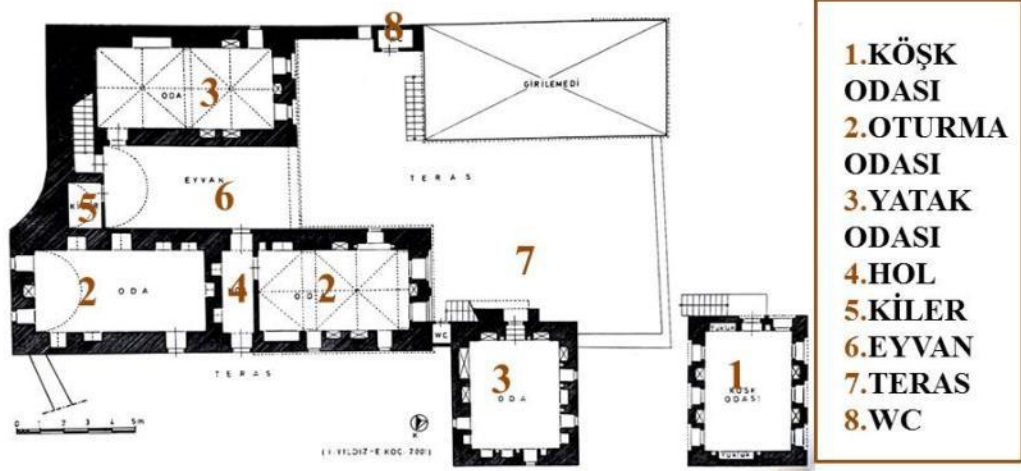

Şekil 4.91. Abdullatif Özbek Konağı'nın Depo Bölümü (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Zemin katta bulunan depo bölümünün tavanı çapraz tonozla örtülmesi ve sivri kemerli nişlerin bulunması maddi kültürü yansıtmaktadır. Nişlerin yapılmasının amacı ise evin gıda vb. gibi ihtiyaçların yer alması için yapılmıştır. Günümüzde de bu durumun nesilden nesille geçmesi ve korunması kimlik belleği içerisinde manevi kültürü yansıtmaktadır.

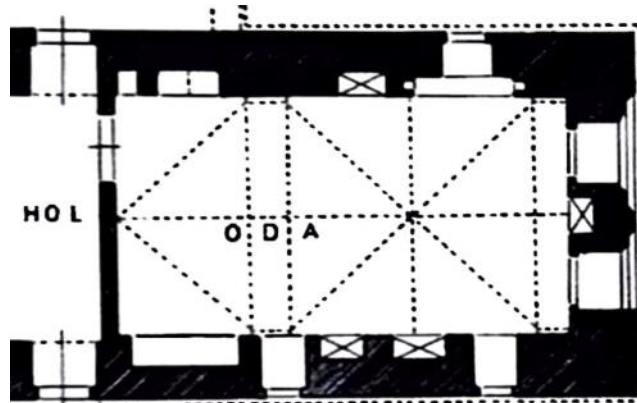
Abdullatif Özbek konağının üst kat planı Şekil 4.92'de görüldüğü üzere dikdörtgen planlıdır. İki katlı köşk odası, dört adet oda, tek eyvan ve teras yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Konağın, orta bölümünde yer alan eyvanlar odalara dağılımı sağlamaktadır. Aynı zamanda Mardin'in iklim şartlarının yaz mevsimleri sıcak geçmesinden dolayı serinlemek amaçlı kullanılan gölgelik mekânlardır (Alioğlu, 2003).

Şekil 4.92. Abdullatif Özbek Konağı'nın Üst Kat Planı (Yıldız, 2011).

Abdullatif Özbek konağının üst katındaki Şekil 4.93'de görülmekte olan oturma odası dikdörtgen planlı ve üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Üst örtü orta da bir sivri kemer ile desteklenmiştir. Odanın içinde, yuvarlak kemerli yüklük ile sivri kemerli niş, pencere bulunmaktadır. Alt pencereler düz lentolu, üst pencereler mazgaldır (Yıldız, 2011).

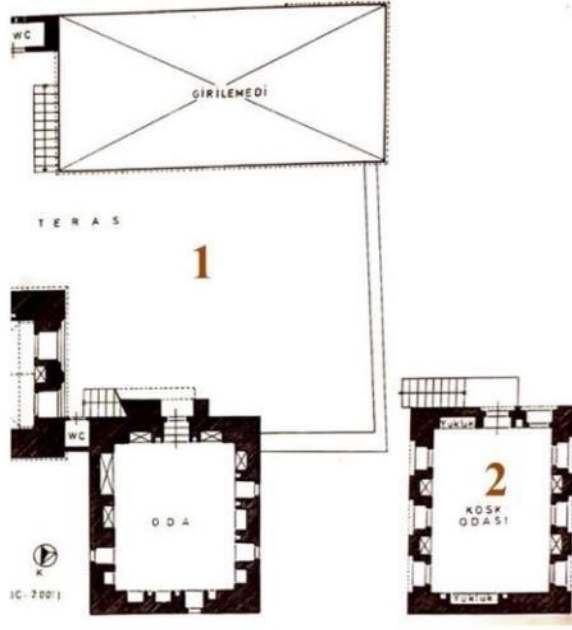
Şekil 4.93. Abdullatif Özbek Konağı'nın Oturma Odasının Planı (Yıldız, 2011).

Şekil 4.94. ve 4.95. Abdullatif Özbek Evi'nin Oturma Odası (Fotoğraf: Yücesoy, S. 2020).

Oturma odasının çapraz tonozla örtülmesi ve sivri kenarlarla desteklenmiş olması maddi kültürü yansıtmaktadır. Odanın içinde yüklüğün bulunması yer yatakları ve yorganların konması için yapılmıştır. Bu durum, toplumsal yapı içerisinde aile faktörünü etkilemektedir. Dolayısıyla gelenek göreneklerden gelen nesneler ve anlam aktarımı belleğini yansıtmaktadır. Duvarlarda bulunan nişler ise dini kitapların yer alması için yapılmıştır. Bu durum da din faktörünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Din faktörü de anlam aktarımı belleği ile manevi kültürü yansıtmaktadır. Oturma odasında bulunan mobilyalar eskiye sadık kalınmadığını göstermektedir. Şekil 4.94. ve Şekil 4.95'de görüldüğü üzere oda da bulunan odun sobası, çekyatlar, sentetik halı, tül perdeler, plastik sandalyeler ve vitrin gibi eşyalar günümüzde kullanılmaktadır. Bu durum, toplumsal yapı içerisinde kültür ve aile faktörünü etkilemektedir. Aile faktörünün etkisiyle maddi ve manevi kültürü yansıttığı görülmektedir.

Abdullatif Özbek konağının üst katında Şekil 4.96'da görüldüğü üzere 1 numaralı bölümde teras bölümü, taş döşemelerden ve taş duvarlardan yapılan korkuluklarla çevrilmiştir. Teras bölümünün kuzey cephesinde, Şekil 4.96'da görüldüğü üzere 2 numaralı bölümde iki katlı bir oda mevcuttur. Odasının, üst katı köşk odası olarak kullanılmaktadır. Odanın alt katına yuvarlak ve basık kemerli olan bir kapıdan geçiş sağlanmaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.96. Abdullatif Özbek Konağı'nın Teras ve Köşk Odasının Planı (Yıldız, 2011).

Köşk odasının alt bölümüne palmet süslemeli basık kemerli bir kapıdan giriş yapılmaktadır. Odanın doğu duvarında ahşap kapaklı niş mevcuttur. Ahşap kapak, bitkisel karakterli kalem işi süslemelerle bezenmiştir. Odanın diğer duvarlarında ise yüklük, nişler, normal ve mazgal pencereler ve aynalık mevcuttur. Aynalığın, üst kısmı taçlandırılmış ve çeşitli süslemelerle bezenmiştir. Duvarın üst kısmında, odayı üç yönde çeviren mukarnas süslemeli konsol yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 4.97. Abdullatif Özbek Evi'nin Köşk Odasının Alt Katı (Yıldız, 2011).

Köşk odasının üst bölümüne ‘C’ kıvrımlı basık kemerli bir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Oda, dikdörtgen planlı ve üzeri düz tavanla örtülüdür. Orijinalde tavanın üst örtüsü kalem işleriyle süslü ahşaptan yapılmıştır. Fakat günümüzde yıkılmış ve betonarme olarak yapılmıştır. Odanın duvarlarında yüklükler, mazgal pencereler ve mukarnas süslemeli nişler yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Köşk odasının alt bölümüne palmet süslemeli bir kapıdan giriş yapılması, zafer anlamı sembolize eder (Url-2). Nişlerin içinde bulunan ahşap kapak ve etrafını saran kalem işi süslemeler, gösterişi ve zenginliği sembolize ettiğinden dolayı hem kapının girişi hem de süslemeler maddi kültürü yansıtmaktadır. Aynalığın etrafını saran, bitkisel süslemeler dini inanışlara göre Tanrı’yı temsil eden lale figürü başköşeye işlenmiştir (Bal, 2013). Toplumsal yapı içerisinde din faktörünün etkili kıldığı manevi kültürü yansıtmaktadır.

Konsolun mukarnas süslemelerle çevrilmesi ise İslam mimarisinin en önemli dekoratif ve yapısal unsurlarından biri olmakla beraber teknik ve estetik açısından çok önemlidir (Mülayim, 2006). Burada da toplumsal yapı içerisinde nesneler belleğini ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Köşk odasının üst bölümünün birçoğu eskiye sadık kalınmamıştır. Odanın içinde bulunan yüklükler yer yatakları ve yorganların konması için yapılmıştır. Bu durum toplumsal yapı içerisinde geleneklerden gelen nesneler ve anlam aktarımı belleğini yansıtmaktadır. Mukarnas süslemeli nişler ise İslam mimarisinin en önemli dekoratif ve yapısal unsurlarından biri olmakla beraber teknik ve estetik açısından çok önemlidir (Mülayim, 2006). Bu kısımda da maddi ve manevi kültürü yansıtmaktadır.

Köşk odasının tavanı, Şekil 4.98’de görüldüğü üzere dikdörtgen planlı ve dokuz ahşap direğin taşıdığı düz tavanla örtülüdür. Üst örtüsü, kalem işi bitkisel süslemelerle bezenmiştir (Yıldız, 2011).

Şekil 4.98. Abdullatif Özbek Evi’nin Köşk Odasının Tavan Detayı (Yıldız, 2011).

Köşk odasının tavanının ahşap ve kalem işi süslemelerden yapılmasının anlamı eski dönemlerden günümüze kadar ‘Edirnekari’ adını almıştır (Url-4). Tavanın eski döneme sadık kalınmış ve günümüze yansması ve görkemli işlemelerinin olması nesneler ve anlam aktarımı belleği içerisinde maddi kültürü yansıtmaktadır.

4.1.3. Hacı Abdullah Bey Konağı ve Abdullatif Özbek Konağı'nın Kültür ve Bellek Özelinde Karşılaştırılması

Her iki konakla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Savur'daki konakların ortak alanları olan ve konaklar için önem arz eden avlu, teras ve eyvanlardır. Hacı Abdullah Bey konağında 4 eyvan bulunurken, Abdullatif Özbek konağında tek eyvan bulunmaktadır. Bunun nedeni Hacı Abdullah Bey konağının Abdullatif Özbek konağına göre daha büyük ve geniş bir ailenin kullanımında olmasıdır. Ayrıca maddi gelir olarak iki aile arasındaki kazancın farklı olması, yapıların ölçeğini de doğru orantıda etkilemiştir.

Hacı Abdullah Bey konağında çok sayıda mutfak varken, Abdullatif Özbek konağında tek bir mutfak bulunmaktadır. Ayrıca Hacı Abdullah Bey konağının mutfak bölümünde eskiyi yansıtan ocak, yer sedirleri, ortaya konulan yer tepsi gibi donatılar mevcuttur. Köşk odasında bulunan sedirler, tunçtan yapılmış sebil, oymalı perdeler, ahşap dolaplar gibi donatılar, vitraylı mazgal pencereler ve tavan döşemesi gibi elemanlar korunarak günümüze kadar gelmiştir. Abdullatif Özbek konağında ise eyvan, nişler, süslemeler, mazgal pencereler gibi sabit elemanlar haricinde eskiye dair hiçbir donatı bulunmamaktadır. Bunların yerini günümüzde aktif kullanılan çekyatlar, sentetik halı döşemesi, tül perdeler, odun sobası gibi donatılar almıştır. Abdullatif Özbek konağının iç mekânları, Hacı Abdullah Bey konağındaki özgün, değişmemiş ve eskiyi yansıtan iç mekânlarla bağdaşmamaktadır.

Araştırmalar neticesinde her iki konakta az oranda benzer nitelikler ortaya konmuş tasarımlar söz konusudur. Bu tasarımlardan bazıları; ahşap dolaplar, yüklükler, kemerli kapılar, mazgal pencereler, tonozlu tavanlar ve nişler detaylar, eski dönemleri yansıtan bitkisel, mukarnas, palmet süslemeler gibi önemli bezeme elemanları kullanılmıştır. Her birinin bir belleği ve kültürü yansıttığı görülmektedir.

Hacı Abdullah Bey konağının günümüze kadar korunarak gelmiş olması, ailenin maddi anlamdaki gücünü koruduğunu göstermektedir. Öyle ki, konağın bir kısmı aile bireyleri tarafından kullanılmakta diğer bir kısmı ise kültür gezileri için gösterim amaçlı kullanılmaktadır. Abdullatif Özbek konağı ise tam tersine özellikle yapısal olarak korunmuş olmasına rağmen iç mekânlarında kullanılan donatıların tamamının basit ve ucuz donatılarla döşendiği rahatlıkla gözlenmektedir.

ANALİZİ YAPILAN KONAKLAR	KÖŞK ODASI	KIŞLIK ODA	YATAK ODASI	OTURMA ODASI	MUTFAK	NESNELER BELLEĞİ	KİMLİK BELLEĞİ	ANLAM AKTARIMI BELLEĞİ	MADDİ MANEVİ KÜLTÜR
HACI ABDULLAH BEY KONAĞI				—		☑	☑	☑	☑
ABDULLATİF ÖZBEK KONAĞI		—	—		—		☑	☑	☑

Tablo 4.7. Analizi Yapılan 2 Konağın Kültür-Bellek Özelinde Karşılaştırılması (Tablo Düzenleme: Yücesoy, S. 2021).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mardin evlerinde, kültür ve bellek izlerinin özellikle yaşam alanlarının birçoğunda görmek mümkündür. Kültür ve bellek, belirlenen veriler doğrultusunda mekânların sınıflandırılması ve oluşumunda önemli katkılar sağlamaktadır. Çalışma sonucunda mekânların tasarlanmasında kültürel belleğin etkileri ve vurgulanması gereken yerleri tespit edilmiştir. Yukarıda anlatılmış mekânların günümüzde nasıl korunduğu, değişime uğradığı ve bu değişimlerin neler olduğu belirlenmiştir.

Çalışma dâhilinde, Mardin ve Mardin'in ilçesi olan Savur ile daha sonrasında Savur'da seçilmiş olan iki konak kültürel bellek özelinde incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Karşılaştırılan konakların ortak alanları olan avlu, teras gibi mekânların en fazla işleve ve etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle yaşam alanlarındaki kültürel bellek izlerini günümüzde de koruyarak devamlılığını sürdürmektedir. Mekânlarda kültürü ve belleği belirgin şekilde yansıtan belli başlı mimari elemanlar kullanılmıştır. Bunlar kemerli kapılar, tonozlu tavanlar, mazgal pencereler ve duvar nişleridir.

Geçmişten günümüze kadar gelen süreç içerisinde avlu ve teras mekânları konaklarda önemli bir yere sahip olmuştur. Avluda yer alan önemli mekânlar ahırlar, depolar ve su kuyularıdır. Aynı zamanda evin avlu mekânı, selamlık bölümü olarak da kullanılabilir. Bunun nedeni kadının mahrem oluşu ve bunun dini anlamda önemli olmasıdır. Eve gelen erkek konukların kadınları görmemesi için bu tür mekânlar avlu içerisinde bazı dönemlerde kullanılmaktadır.

Savur'da bulunan konakların birçoğu eskiyi koruyamamış ve donatıları günümüz donatıları ile değiştirilmiştir. Fakat Hacı Abdullah Bey konağı, geçmişi korumuş ve bazı mobilyaların eskiyi günümüze yansıtmaları için yerine replikaları konmuş ender Savur konaklarından biridir.

Yapılan çalışmalar neticesinde sadece kültür ve bellek çeşitlerinden özellikle maddi ve manevi kültürün konakların iç mekân tasarımında önemli bir katkısı olduğu görülmüştür. Bu tür konakların iç mekân tasarımlarının zengin olması, sahiplerinin imkânlarının geniş olmasıyla doğrudan alakalıdır.

Mardin ve çevresindeki ilçelerde bulunan konakların çoğu eskiyi koruyamamış ve turizm amaçlı butik otellere çevrilmiştir. Bu sebeple diğer ilçelerdeki konakların eski dönemden günümüze taşınacak hiçbir iç mekânı ve donatıları olmadığı saptanmıştır.

Her ne kadar kültür ve bellek iç mekândaki tasarımları önemli olsa da, zaman geçtikçe belleğin ve kültürün bu anlamda çok fazla öneminin olmadığı izlenmektedir. Zaman içerisinde bu kavramlar unutulmuştur. Bunun yerine daha modern tarzda tasarımlar tercih edilmektedir.

Mardin kentinde, Savur'daki gibi bu tür konakların sayısının örnekleri fazlasıyla bulunmaktadır. Ancak bu konakların çoğu turizme kazandırılmıştır. Dolayısıyla bu konakların iç mekânlarının, talepler doğrultusunda tamamen değiştirildiği bilinmektedir. Ancak iç mekân analizi yapılan iki tane konaktan elde edilen neticede ise gözlemlenen bellek ve kültür çeşitlerinin, tasarım açısından çok kuvvetli olduğu ve iç mekândaki konforu ve ihtiyaçları çok fazla etkilediği gözlenmiştir. Dolayısıyla planlarda ve fotoğraflarda da görüleceği üzere ona göre şekil aldığı anlaşılmaktadır.

Savur evleri, eski döneme ait belleklere güçlü vurgu yapmaktadır. İç mekânlarda, maddi ve manevi kültürün ve alt bellek çeşitlerinden, nesneler, anlam aktarımı ve kimlik belleklerinin etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ancak bir kısım değişiklikler yapılarak günümüze kadar gelen bu evlerin dışında, Savur'da daha fazla konak yer almaktadır. Ancak bu konakların bir kısmını turizme kazandırmak için iç mekânların geçmişine yönelik bu bellekleri takip edilmeden farklı ve daha çağdaş tasarımlar yapılmıştır.

Savur'da bulunan ve analizi yapılan iki konağın, Mardin'in kültürünü yansıtmaları için korunmaya devam ettirilmesi gerekmektedir. Diğer konaklar gibi turizm amaçlı butik otellere dönüştürülmemesi aksine korunarak müze haline getirilip sergilenmesi gerekmektedir. Bunlarla ilgili gelecek nesillere özellikle iç mimarlık eğitiminde kültür ve belleğin iç mekânlardaki etkisinin önemi aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdamar, A., Arslan, S.,(2013). ‘Mardin Kültür Envanteri’, Mardin Valiliği İl Turizm Müdürlüğü, Özgül Matbaacılık, İstanbul.
- Akyüz, P.G., (1998). ‘Mardin İl’inin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi’, Resim Matbaacılık, İstanbul.
- Alioğlu, E.F., (2003). ‘Mardin Şehir Dokusu ve Evler’, (2. Baskı). Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Altman, I., Rapoport, A., Wohlwill, J., (1980). ‘Human Behavior and Environment, Advanced in Theory and Research’, Volume 4, Environment and Culture, Plenum Press, New York.
- Arslanoğlu, İ., (2000). ‘Kültür ve Medeniyet Kavramları’, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 15,1-21.
- Aslan, H., (2007). ‘Kültür Kavramının Tarihsel Gelişimi’, Folklor Edebiyat, 52, 1.
- Assmann, J., (2015). ‘Kültürel Bellek’, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bahar, H. İ., (2009). ‘Sosyoloji’, Uşak Yayınları, Ankara.
- Bal, A., (2013). ‘Midyat Taş Mimarisinde Görülen Motiflerin Selçuklu Motifleriyle Karşılaştırılması ve Midyat’, Ankara.
- Bekin, D., (2009). ‘Tarihin Işığında Mardin’, Mardin Valiliği Serisi, Korza Yayınları, Ankara.
- Bertram, C., (2004). ‘Memory and Architecture, in Bastea Eed., “Housing the Symbolic Universe in Early Republican Turkey’, New Mexico Press, New Mexico.
- Bottomore, T. B., (1972). ‘Toplumbilim: Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz’, Çev. Oskay, Ü., Der Yayınları, İstanbul.
- Boyer, M. C., (1996). ‘The City of Collective Memory: Its historical imagery and architectural entertainments’, M.I.T. Press, Cambridge.
- Bozkurt, G., Altınçekiç, H., (2013). ‘Anadolu’ da Geleneksel Konut ve Avlularının Özellikleri İle Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Örneğinde İrdelenmesi’, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 63, 1-10.

- Çam, N., (1993). 'Türk ve İslam Sanatlarında Altı Köşeli Yıldız', Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Konya.
- Davutoğlu, S., (2008). 'Değişen Yerleşim Alanlarına Göre Kent Bilinci: Mardin', Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Demiriz, Y., (2000). 'İslam Sanatında Geometrik Süsleme', Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.
- Dinç, O., (2004). 'Endüstriyel Hammaddeler Kireçtaşları', Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Easton, D., (1965). 'A Systems Analysis Of Political Life', (First Edition). Wiley, New York.
- Erkal, M., (2014). 'Sosyoloji (Toplumbilim)', Der Yayınları, İstanbul.
- Esin, E., (2004). 'Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler', Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Gökaltun, E., (1997). 'Atmosferik Kirleticilerin Kuru ve Islak Çökeltme Mekanizmalarının Kireçtaşlarındaki Parlaklık Kaybına Etkisi', İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz, E., Erdem, R., (2010). 'The Perceived Impacts of Tourism Development at Cultural Heritage Sites–Mardin Sample', In The 14th International Planning History Society Conference, 12-15.
- Gündüz, V. D., (2013). 'Koruma Amaçlı İmar Planlarında Uygulama Sorunları: Mardin Eski Kent Merkezi Örneği', İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güney, S., (2000). 'Davranış Bilimleri', Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Güvenç, B., (2011). 'Kültürün ABC'si', Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Haviland, W. A., (2008). 'Kültürel Antropoloji', Çev. Erguvan, D., Kaktüs Yayınları, İstanbul.
- KAİP., (2008). 'Midyat İlçesi Koruma Amaçlı İmar Planı ve Plan Kararları', Midyat Belediyesi, Mardin.
- Kongar, E., (1995). 'Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği', Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Mülayim, S., (1989). 'Sanata Giriş', Stad Yayınları, Ankara.

- Ozankaya, Ö., (1992). 'Ulusal Toplumun ve Ulusal Kültürün Kurucu Ögeleri', Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 10, 2013-225.
- Özak, N., Gökmen, G., (2009). 'Bellek ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi', İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, 2(8), 145-155.
- Özcoşar, İ., (2006). '19. Yüzyılda Mardin Süryanileri', Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Dalı, Doktora Tezi, Kayseri.
- Özkan, B., Gündoğdu, A. E., (2011). 'Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçe'de Atasözleri ve Deyimler', Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume:6/3, 1133-1147.
- Ramage, A., Ramage, N. H., (1991). 'The Cambridge Illustrated History of Roman Art', Cambridge.
- Rapoport, A., (2004). 'Kültür Mimarlık Tasarım', Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Taşın Mimaride Kullanımı., (2013). 'İnşaat Teknolojisi', Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Türk Dil Kurumu., (2005). 'Türkçe Sözlük, Ankara.
- Toprak, L., (2014). 'Mardin İli Turizm Sektörü Analizi', Ed. Tüylüoğlu, Ş., 'Mardin'de Sektörel Kalkınmanın Yeniden İnşası, Bölüm :6, Ankara Strateji Enstitüsü, Ankara.
- Turgut, H., (1990). 'Kültür Davranış Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem', D.T.Ü., Doktora Tezi, İstanbul.
- Turgut, H., Ünügür, S. M., (1992). 'Gelecekte Geleceğe Evimiz Yarışması Kitabı', Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Url-1. Ocak 2021, Mardin'in Yüzölçümü Haritası.
< https://www.wikiwand.com/tr/Mardin%27in_il%C3%A7eleri >
- Url-2. Aralık 2020, Türk Sanatında Bitkisel-Süsleme.
< <http://arkeopolis.com/turk-sanatinda-bitkisel-susleme/> >
- Url-3. Aralık 2020, Kümbet Şekli.
< <https://islamansiklopedisi.org.tr/kumbet> >
- Url-4. Aralık 2020, Kalemîşi Süslemeleri.

< <http://www.ktsv.com.tr/sanat/12-kalemisi>>

Url-5. Aralık 2020, Stilize Kuş Motifi.

<<https://egitim.tarimorman.gov.tr/elazig/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=9&Liste=Slogan>>

Wells, C., (1994). ‘Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası’, Çev. Güvenç, B., Remzi Kitapevi, İstanbul.

Wilkinson, K., (2009). ‘Kökenleri ve Anlamlarıyla Semboller ve İşaretler Binlerce Yıllık Görsel Bir Yolculuk’, Alfa Yayınları, İstanbul.

Yeler, G. M., (2005). ‘Konut Mimarlığında Ekolojik ve Sosyo-Kültürel Etkenlerin Analizi’, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Yıldız, İ., (2011). ‘Savur’daki Tarihi Eserler’, Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul.